Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының
Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттериниң,
ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң органы

1925 чылда үндезилетинген

1954 ИЮНЬ 26 СУББОТА № 127 (3064)

ӨРТӘӘ 20 КОП.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНДЕ (1 арын).

Бөгүн Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинде (1 арын).

Сиген кезилдезинче кирипкен (1 арын).

А. Акара.—Көдээ ажыл-агыйда социалистиг чарыш (2 арын).

Б. Алексеев.—Теве малдың улус ажыл-агыйынга ажыктыы (2 арын).

Д. Аракчаа, К. Оюн.—Онгукласс доосканнарның кежээлери (2 арын).

М. Бугалдай.—Чурттал ганың культуразынче кичээнгей салыр (2 арын).

Л. Моңгуш.—Үлетпүр комбинады дээре ажылдаар ужурлуг (3 арын).

М. Марков.—Делегейде болуп турар чоруктарның допчулалы (3 арын).

Профэвилелдериниң Бүгү-делегей федерациязының Гватемала дугайында угуулгазы (4 арын).

М. Алябьев.—Гватемалада болуушкуннарга хамаарыштыр (4 арын).

КОММУНАЛ ТУДУГЛАРЫНГА УДУРТУЛГАНЫ ЭКИЖИДЕР

Хоорайларның, суурларның коммунал болгаш чурттал га тудуглары социалистиг улус ажыл-агыйының чардынмас кезии болур. Ону план ёзуга ар хөгжүдеринге совет күрүне чыл бүрү хөй хөреңгини болгаш күштү харам чокка үндүрүп турар. 1953 чылда чурттал га тудугларынга күрүнеден салыышкын 1940 чылдыындан дөрт катап бедээн, а бешки беш чылда дөрткү беш чылдыындан ийи катап өскен. Планның боттанылгазын амыдыралда фактылар улам-на бүзүредип турар. 1952 чылда 27 миллион, а эрткен чылын 28 миллион дөрбелчин метр шөлдүг чурттал га бажыңнары ажыглалда кирген.

Ажылчы чоннуң материал-культурлуг деңнелиң улам чаагайжыдарынга Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың улуг сагыш салыышкынын бистиң области чаа-чаа ажылчын суурларның, колхозтар төптериниң калбарып турары улам бүзүредип турар. Областың төвү Кызыл хоорайга сөөлгү беш чылдарның дургузунда чүгле тудуг трестизиниң күжү-биле безин 27 миллион ажыг рубльдиг тудуглары кылдынган, эрткен чылын 8 миллион, а бо чылын 13,5 миллион рубльди күрүнеден берген.

Мооң-биле кады бистиң ажылыбыста улуг четпестер барын оюп эртип болбас. Тудуг организацияларында удуртулганың ала-чаягаар агымда салдынганындан тудугнуң темпизи кошкак, ажыглалга киирген коммунал болгаш чурттал га бажыңнарының шынары багай болуп турар. Бүгү таарымчалыг байдал турда-ла, бодунда бар күштерин чөп ажыглап шыдаваанындан эрткен чылдың планын тудуг трестизи (начальниги турган эш Трещенко) үскен, а бо чылын оон база-ла дээрелевес байдалда. Одалга болгаш чурт үлетпүр эргелели 12 муң кубометр тудуг ыяжы белеткээр керээзинден чүгле чаңгыс мунну, а туйбу заводу 2 миллионнуң орнунга чүгле 50 муң туйбу берген.

Тудугга материалды четчири-биле белеткеп, ону онааглыг участоктарынга чогуур өйүнде эккеп ап болур аргалар Тыва тудуг трестизинде (амгы начальниги эш Нистеровский) турда-ла ону чөп ажыглаваан. 1948 чылда кылып эгелээн хоорайның чунар бажыңы бо чылдың майда ажыглалга киргеш, чартык ай болганда дораан септелгеде шилчээн. Ол ышкаш көдээ ажыл-агый техникумунуң тудуу ам дөрт чылдарда улажып келген.

Чурттал га бажыңнарын септеп чаартыр талазы-биле хоорайның коммунал ажыл-агый чери (начальниги эш Лощенко) дыка багай ажылдап турар. Чижээ, Ленин кудумчузунда бежен хире аал ишти чурттап турар № 10 (16) ийи каът бажыңның капитал септелгезинге көрдүнген хөй түңнүг хөреңги дөрт чылдарда улаштыр ажыглатынмайн келген. Бажыңның ишти чурттал га-га таарымча чок турунда-ла, ооң даштын штукатуралаар, шак ындыг карак чаар чорук-биле хоорай Совединиң күүскому демисешпейн турары канчап-даа шын эвес.

Хоорайларга, суурларга чурттал га болгаш коммунал тудугларын калбартыр чорук күрүнеиниң, бүгү-ниитиниң хөрээ болурун медереп билири чугула. Кандыг-даа ажылдың чедиишкинниг болуру хынамчалыг белеткелден, боттуг удуртулгадан хамааржыр. Тудугга четчир материал белеткеп албайн, ажылды баштайгы хүннерден эгелеп эки организаставайн, айның азы кварталдың төнчүзүнде кээп мөгүдээр, тудугнуң шынарын кудуладыр чоруктар-биле шиитпирлиг демисежир херек. Ол ышкаш чүвени үрей кылыр, тудуг материалдарынга камналга чок байдал продукцияның бот-үнезин улгатырары билдингир. Күш-ажылдың чурумун быжыдар, мурнакчы дуржулганы калбартыр айтырыг тудуг черлеринде партия, профэвилел организацияларының хүн-бүрү ажылының төвүнге салдынган турар ужурлуг.

Коммунал болгаш чурттал га бажыңнарының тудуун калбартырынга совет күрүне чыл бүрү хөй түңнүг хөреңгини үндүрүп, чоннуң чаагай амыдыралының улам чечектелиишкининге улуг кичээнгейни салып турар. Партияның болгаш чазактың ап чорудуп турар ол чугула хемчеглерин амыдырал кырынга боттандырарынга хоорай, район Советтериниң күүс. комнары дыка четпес ажылдап турар. Маңаа областың коммунал ажыл-агый килдизиниң (начальниги эш Звездочкин) районнарда байдалды билбес, үгле медээ хураакчы, канцеляр-бюрократсыг ажылын база демдеглээр херек.

Тоора-Хем суурга тудуг материалы кандыг-даа бергедээшкинге таварышпас хирезинде-ле район мынчага чедир чунар бажың безин кылып ап чадаан. Сарыг-Септе 1953 чылда туттунган яслиниң шалалары, соңгалары, печкалары ам-даа чок, суурда чедир кылдынмаан чурттал ганың 3 бажыңнары база-ла ынчаар хайгаарал чокка арада үрелип турар. Кызыл-Мажалыкта улуг эвес гостиницаның тудуу ам ийи чылын улажып келген, ында 1953 чылда эгелээн эмчилерге болгаш башкыларга дөрт аал чурттаар 2 бажыңның тудуглары ам-даа доозулбаан. Ол ышкаш Суг-Аксы суурда эрткен чылын туттунган чаа электри станциязы чугула дерилгелер чогундан база ажыглатынмайн турар.

Коммунал болгаш чурттал га тудугларының чыл азы квартал планнарының чедиишкинниг күүселдези тудуг организацияларының эки белеткелинден, ылаңгыя партийжи-организастыг болгаш полит-кижизидилгелиг ажылдан кол хамааржыр. Тудуг участоктарынга хана солуннарын, листоктарны, көргүзүг самбыраларын организастаар, мурнакчы дуржулгаларны нептередир херек.

Тудугнуң планныг онаалдаларын ажыр күүседиринче, бүдүрүлгеде курлавырларны бүрүн, чөп ажыглаарынга социалистиг чарыш кол чепсек болур. Продукцияның шынарын экижидер, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер, бот-үнени кудуладыр дээш демиселди күштелдирер херек. Парторганизацияларның сорулгазы болза, алдынган хүлээлгелериниң күүселдези дээш демисежир, чарыштың түңнелин чогуур өйүнде үндүрер, ону боттуг удуртур ужурлуг.

Совет Эвилелиниң улуг өг-бүлезинге Тываның каттышканындан бээр он чыл болур оюнга чедиишкининг ужуражыр дээш, чонга, Төрээн чуртка улам хөй, эки шынарлыг тудуглар дээш социалистиг чарышты калбартыр, чүткүлдүг ажылдаар. Чаагайжыдылганың ол улуг хөрээнге бүгү ниитиниң киржилгезин эвилелдээр, күш-ажылын чөп организастаар чорук партия, совет организацияларның чугула сорулгазы.

Сиген кезилдезинче кирипкен

САРЫГ-СЕП. (Телефон-биле). Каа-Хем районда «Ленинчи орук» колхозтуң колхозчулары июнь 21-де сиген кезилдезинче 3 машиналыг кирипкен. Кезилдениң баштайгы хүннеринде Узун-Сайыр болгаш Сарыг-Сиген деп черлерде 7 гектар черниң сигенин кестиргеш, сарааттап эгелей берген.

Сүт-бараан фермазының эргелекчизи эш Сереней бодунда ажаап турар инектериниң кышкы чемин бодунуң күжү-биле ажаап алырын хүлээнгеш, ат машиназы-биле сиген кестирип кирген.

«Большевик» колхозтуң малчыннары ферма эргелекчизи эш Якущенконуң удуртулгазы-биле Улуг-Алаанда 400 гектарның сигенин июнь 22-де кестирип эгелээн.

«Сталинчы орук» колхоз аттың 3 мишиназы-биле июнь 23-те Бүрен-Хемде сиген кестирип эгелээн. Ол колхозта трактор бригадазының 2 трактору чайгы чер аңдарылгазын дооскаш, Чедер-Аксының кадар оъдун бир угда кестирип кирипкеннер.

Дүк дужаар планын күүселткен

Чөөн-Хемчик районда «Коммунизмче орук» болгаш Калинин аттыг көдээ ажыл-агый артельдериниң малчыннары хой кыргылдазын чогуур өйүнде чедиишкинниг дооскаш, күрүнеге дүк дужаалгазының планын иююь 8-те күүселткен.

Райзаготконторага керээ ёзугаар дужааза чогуур дүгүн колхозтар июнь 20-де ажыр күүселткен.

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНДЕ

★ ★ ★ ★

Планын күүселткен

СТАЛИНО. «Сталинуголь» комбинаттың 38 шахталарының коллективтери чартык чылдың программазын хуусаа бетинде күүселткен.

Донбасстың эң улуг болгаш механизастатынган бүдүрүлгелериниң бирээзи—Димитров аттыг бүдүрүлгениң № 5—6 шахталары июнь 22-де бирги чартык чылдың үлүүнүң сөөлгү тонна хөмүр дажын берген.

ВОРКУТА. Заполярьениң шахтёрлары шахтёр байырлалынга чедиишкинниг ужуражыр дээш белеткеним турарлар. «Воркутуголь» комбинатка бир дугаарында № 18 шахтаның коллективи алды айларның планын хуусаа бетинде күүселткен. Ол бүдүрүлгениң дагжылары июньнуң ийиги декадазының эгезинден бээр чартык чылдың планындан ажыр оттулар үүлдү берип турар.

Ол ышкаш № 5 болгаш 8 шахталар чартык чылдың планын хуусаа бетинде күүселткен.

(СЭТА).

Пландан ажыр миллион тонна чүк

КУРГАН. Мурнуу-Урал демир оруунуң Курган салбырының паровоз машинистери демирорукчунуң Бүгү-эвилел хүнүнге чедиишкинниг ужуражыр дээш демисежип турар.

Курган депозунуң машинистизи эш Цветков июнь 21-де Шумих станциязындан Курган станциязына чедир поездтиң суг чыылдазы чокка, нормазындан 950 тонна ажып турар чүктүг поездини чедирген. Техниктиг дүргедээшкини шакта 8,2 километр болган.

Июньда Курган салбырының паровозчулары планындан ажыр чартык миллион тонна чүктү сөөрткеннер.

(СЭТА).

Уш миллион гектар кур черни аңдарган

АЛМА-АТА. Казах ССР-ниң колхозтарында, совхозтарында, аът-заводтарында үш миллион гектар кур болгаш курукан черлер аңдартынган. 1955 чылдың тарылгаларынга 1.620 муң ажыг гектар кур болгаш курукан черлерни белеткээн.

Чаа черлерни аңдарары өзүп турар темпи-биле үргүлчүлеп турар. МТС-терде болгаш совхозтарда барып турар чаа техника ажылче кирип турар.

Казахстанның делгем ховуларында тараа үнүп турар. Ооң өзүп, хөгжүүрүнге чер болганга эрткен чаашкыннар чаагай саалдарлыг болган.

(СЭТА).

Азербайджан ССР. Республикада сиген кезилдези чоруп турар. Сиген кезилдезинде тракторлуг сиген кезер машиналарны болгаш боду чоруур сиген кезер машиналарны ажыглап турар.

Чурукта: Кюрдамир МТС-тиң трактористизи Нейман Махмудов, ол Ази Асланов аттыг колхозтуң сиген шөлүнде ажылдап турар болгаш ээлчегде ийи чедир норманы күүседип турар.

Чуруу **Ю. Каплуннуу.** СЭТА-ның пресслишези

Чурттуң ховуларында

ТБИЛИСИ. Грузияда ажаап алыышкын ажылдары хүн-бүрү калбарып турар. Арбай кезилдезин Алазан шынаазының болгаш Ширак ховузунуң дыка хөй колхозтары чорудуп турар. Каш хонгаш-ла маңаа кызылтастың массалыг ажаап алыышкыны эгелээр.

ГРОЗНЫЙ. Гудермесский районнуң колхозтарының ховуларынче баштайгы комбайн агрегаттары үүнүпкен. Арбай кезилдези эгелээн. Чоокку хүннерде өске-даа районнарга ажаап алыышкын база эгелээр. Ажаап алыышкын агрегаттарын шөлдерже үндүрген. Эрткен чылга бодаарга дыка улуг хемчээлдиг ажылдарны кылыр деп турар.

ПЕНЗА. Областың механизаторлары хөөп олурткан культураларның одуруглар аразының ажылдан кылыышкынын чер болганда чорудуп турар. Өске-даа чамдык культураларның янзы-бүрү ажаалга-хайгааралы шапкыны-биле чоруп турар.

МАХАЧКАЛА. «Заготзернонуң» Манас пунктузунга июнь 22-де чаа дүжүттүң арбайы кээп эгелээн. Карабудахкентский районнуң Калинин аттыг колхозу күрүнеге дужааган тараазынга бир дугаар квитанцияны алган.

КИШИНЕВ. Молдавияның тапкычылары тапкы дүжүдүнүң ажаап алыышкынынче кирипкен. Бо чылын частың орай болганы-биле тапкы рассадазының олуртуушкуну орай болган. Ынчалза-даа бедик агротехника болгаш суггур чаъстар бүрүлерниң быжарын дүргедеткен. Чоокку хүннерде республиканың бүгү тапкы плантацияларынга ажаап алыышкын эгелээр. Ам республикада тапкы тарылгазының шөлү барык-ла муң гектар ажыр өскен.

СМОЛЕНСК. Областың колхозтары эрткен чылгызындан дыка эрте кырлыгкара тарылгазын дооскан. Эрткен чылдың бо үезинге бодаарга ол культураны барык-ла 7 муң гектар хөй шөлде тараан. Дыка хөй шөлдерде кырлыгкара эки үнүп турар.

(СЭТА).

Кино театрлар билеттериниң өртектериниң чиигелдези

1954 чылдың июль 1-ден эгелеп чурттуң бүгү кино театрларына билеттер өртөөринге чаа чиигелдени чорудар. Өртектер чиигелдезин хоорайларга ортумаа-биле 18 хуу, көдээ черлерге—20 хуу чорудар. Байырлал болгаш ниити дыштанылга хүннериндеи аңгыда хоорайларга хүндүскү киносеансыларга 30 хуу хемчээлдиг кызырылданы чоруткан турар.

Хоорайларга ургларның киносеансыларынга бичиг көрүкчүлерге билеттер өртөөн 1 рубльге, көдээ черлерге- 50 копеекке доктаадыр.

Ол ышкаш эртем-нептеренгей, техниктиг, хроника документальдыг киноларны көөрүнге чаңгыс аай өртекти—1 рубльге, а көдээ черлерге уруглар киносеансыларынга 50 копеекке доктаадыр.

(СЭТА).

Чаа дүжүтке уткуштур

КИЕВ. Украинаның белеткел организациялары чаа дүжүттүң тараазын хүлээп алырынга белеткенип турар. Эрткен чылга бодаарга дыка эрте бүгү тараа складтарының, тараа кургадыр черлериниң септелгези доозулган.

Улуг ишкирлиг чаа тараа шыгжаар черлериниң тудуушкуну чедиишкинниг чоруп турар. Киев, Николаево, Ворошиловград болгаш Запорожье областарында тараа элеваторларының тудуушкуну доозулган. Өске областарда база 6 элеваторларны тудуп турар. 46 чаа улуг складтарның тудуушкуну доозулган.

Бо чылын белеткел пунктуларында хөй күш кирер ажылдарның механизациязының деңнели дыка бедик болуп турар. Оларның эң улуглары көжүп чоруур 50 электростанцияларын алырлар. Ол станциялар тараа арыглаар машиналарны болгаш өске-даа механизмнерни ажыглалга киирип хөделдирер. Шак ындыг 20 электростанциялары чогуур черлеринде четкилээн.

(СЭТА).

Колхозтарда телевизорлар

ЛЕНИНГРАД. «Кызыл партизан» көдээ ажыл-агый артелиниң төп коданының бажыңнарының крышаларының кырында телевизорларның антенналарының ыяштары өрү-шаар үңгүлей берген.

Бо колхозка мал ажылы улуг өрулганы киирип турар. Мында ай санында күш-хүннеринге хөй акша авансызын берип турар. Хаван фермазының эргелекчизи П. Григорьев бо чылын 2800 рубльдиг авансызын алган. Ооң өг-бүлезиниң кежигүннери база эвээш эвести ажылдап алган. Григорьевтер телевизор садып алганнар. Ол көдээ ажыл-агый артелиниң кадарчызы В. Кузовлев база тельвизор садып алган, кежээлерде ооң бажыңы хөй кижилиг болуп турар. Кино чуруктарны көөр дээш, операларны болгаш концерттерни дыннаар дээш ооң кожалары аңаа кээп турарлар.

Кожазы «Искра» көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчулары база телевизорларны садып ап турарлар. Порганичная МТС-тиң зоназында үш колхозтарның девискээринде турар үгле көдээ суурларда безин 530 телевизорларны тургускан.

Ломоносовский, Красносельский, Петродворцовый, Гатчинский болгаш областың Ленинградче чоок өске-даа районнарының көдээ ажыл-агый артельдериниң ажыл-ишчилериниң амыдыралынче телевизорлар быжыыбиле кирип турар.

(СЭТА).

Бөгүн Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинде

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинин Кол комитединиң комиссиязы төп областардан павильонну хүлээп алган. Ооң архитектуразы шаандакы орус архитектураның ёзузун барымдаалаан. Каас суургалыг ак бажың дашка оюп сиилириниң угулзазы-биле каастатынган. Павильоннуң беш залдарының шимелде кааталгазын чурукчу С. Лучишкининиң удуртулгазы-биле кылган. Калинин областың залының ханазын ыяшка хээ оюп сиилириниң кааталгазы-биле коя киирген, кожазында өрээлдиг девииринде бижимелдер Смоленскиниң уран-шевер холдугларының кружева кылыгларын сагындырып турар, Иваново болгаш Владимир областарның залдары Гусь-Хрусталь заводунуң шилдериндеи кылган колонналар-биле каастатынып турар.

Бүгү-ле залдарда төп областарның көдээ ажыл-агыйының кол-кол адырларын — лён ажылын, мал ажылын, ногаа ажылын көргүскен. Калинин областың Бежецкий районунуң Ильич аттыг колхозу лённуң бедик дүжүдү-биле дыка алдаржып турар. Мында бедик дүжүттүң сураглыг мастери, звеночу, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Е. И. Нилова ажылдап турар. Лённуң бедик дүжүдүн чедип алырының аргазын чугаалап тура диорамада көргүзүп турар.

...Кнопканы оожум базыптарга театр көжегези ышкаш чүве ол-бо талазынче ажыттына бээр. Ооң соонда соңга караандан көрүп турган дег калбак-делгем лён шөлү көстүп келир. Комбайн-биле ажаап алыышкын изигтүлүк турар, машиналар лён саваның дажыглап турар. Ол чурукту колхозтуң мал ажылының фермаларының панорамазы солуур, ооң соонда көдээ ажыл-агый артелиниң эң эки кижилериниң портреттери көстүр. Ооң соонда «Гектардан тонна волокна дээш» деп беш минутаның үннүг кинозу үнер.

Павильонга келген кежилер Калинин областың эң эки мал ажылдыг Молотов аттыг совхозу-биле база шак ындыг хевирлиг таныжарлар.

Төп областарның малчыннары эвээш эвес үнелиг уксааларны өстүрген болгаш экижиткен. Костроманың мыйыстыг бода малының бедик бүдүрүкчүлүг уксаазын тургускан Кострома областың «Караваево» совхозу элээн каш көргүзүглерни иштеп турар. Ийи экраннарда—чылытпаан кажааларга аныяк малдарны өстүрериниң аргазын, чылда инек бүрүзүнден 6-дан 15 муң килограмм чедир сүттүң бедик саалдазын чедип алырының методтарын көргүзүп турар. Ханаларда— «Караваевонун» кол зоотехниги Сталинчы шаңналдың лауреады, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры С. И. Штейманның, дыка хөй Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры аттарны ийи дапкыр алган саанчыларның болгаш бызаа ажаакчыларының портреттери.

Ярославль уксааның кайгамчык чараш кодан инектерлиг Ярославль областың «Горшиха» колхозун калбаа-биле көргүскен. Алдар сураглыг колхозтуң сүт-бараан фермазын делгелгениң мал ажылының хоорайжыгажынче эккелген.

Владимириниң малчылары «Владимирниң аар чүк сөөртүкчүлери» деп атты алган ада-чурттуң чаа аъттарының уксаазын өстүргеннер. Оларны өстүреринге улуг чедиишкиннерни делгелгениң киржикчизи Владимир областың Суздальский районунуң Буденный аттыг колхозу чедип алган. Павильонда колхозтуң чылгы мал фермазының көргүзүүнүң мурнуу талазында аар чүк сөөртүр аъттың скульптуразын тургускан. Шак ындыг мал 10 тонна чедир чүктү сөөртүр.

Ярославль областың Бретовский районунуң Горький аттыг колхозу павильонга брейт уксааларның хаваннарының фермазын көргүзер.

Ногаалар, картофель, ногаа культураларының үрезиннерин өстүреринге шылгараан колхозтарның болгаш совхозтарның дуржулгазындан дыка хөй ажыктыг үүлдерни ап болур. Иваново областың Шуйский районунуң Сталин аттыг колхозу гектардан 500 центнер капустаны, 350 центнер морковьту алган.

Костромской районнуң «Огородник» колхозу (ол-ла область) гектардан 250 болгаш оон-даа хөй центнер картофельди чыып ап турар.

Смоленскиниң дуржулга-селекция станциязы, мал ажылының Бүгү-эвилел дуржулга станциязы, «Ульяновка» деп кат-чимис чери болгаш өске-даа ол ышкаш көдээ ажыл-агыйның эртем албан черлериниң ажылын павильонга көргүзер.

Колхозтарның болгаш совхозтарның ажыл-ишчилериниң чедиишкиннери хөй нуруузунда-ла техниканы ажыктыы-биле ажыглаанының түңнели болуп турар. Үгле Калинин болгаш Ярославль областарда 13 муң хире тракторлар, 5 муң хире комбайннар, көдээ ажыл-агыйның он-он муң өске-даа машиналары бар. Ярославль, Кострома областарда дыка хөй фермаларда автосуггарылганы, электри саалданы, мал чемнериниң механизастатынган белеткелин ажыглап турар.

Кострома областың Шунгинскиниң суггарылга станциязының болгаш Великолук областың Опочецк МТС-иниң кур черлерни канчаар ажыглалга киирип ап турарын, малгаштыг черлерни канчаар кургадып турарын болгаш чадаң ыяштардан шынааларны канчаар аштап-арыглап турарын көргүзүп турар.

Төп областарның талазы-биле делгелгеге мун-мун экспонаттар бадылатынган. Павильонда тараа культураларының, лённуң, лён волокнаның хөй санныг сноптарын, алгыларны, дүктерни болгаш дүк пөстерни, полотноларны, колхозтарның, совхозтарның шөлдеринде бүгү-ле бүдүрүп турар үүлдериниң болгаш үндезин орус областарда көдээ ажыл-агый чиг-эдинден кылып турар бүгүле үүлдериниң хевирлерин чедирген.

(СЭТА).

КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙДА СОЦИАЛИСТИГ ЧАРЫШ

Сүт-Хөл райкому бо чылын районнуң көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилериниң аразынга социалистиг чарышты калбартырынче үлүг кичээнгейни салып турар.

Майдан бээр райком бюрозунуң хуралы социалистиг чарышка партижи удуртулганың ийи айтырыгларын чугаалашкан. Чарышка удуртулга дугайында «Сталинчы орук» колхозтуң база МТС-тиң партия организацияларының секретарларының өлеткелдерин дыңнаан.

Көдээ ажыл-агыйда социалистиг чарышка дириг удуртулга дээш черчерге организастыг ажылды СЭКП райкому болгаш партия эге организациялары күштелдирген. Тус-тус механизаторларның, колхозчуларның, бригадаларның, мал ажылының фермаларының аразынга чарыштың социалистиг хүлээлгелерин организастаар талазы-биле бүгү агитаторлар, көдээниң комсомолчулары, интеллигенциязы, колхозчу активтер идепкейлиг ажылдап турар.

Май мурнунуң социалистиг чарыжын часкы хову ажылын чедиишкиниг эрттиреринче, малдың чаш төлүн менди ажаап алырынче онза угландырган. Ооң түңнелинде район бо чылын тарылга шөлүн дыка калбарткан болгаш кол культура болур кызылтасты пландан ажыр тараан.

«Сталинчы орук» колхозтуң партия организациязы (секретары эш Шокпаа) чарышты эки удуртуп турар. Ол колхоз бодунуң кожазы Киров аттыг көдээ ажыл-агый артели-биле чарыштың керээзин чарган. Партия организациязы СЭКП ТҚ-ның сентябрь болгаш февраль-март Пленумнарының шиитпирлериниң күүселдези дээш агитас-массалыг ажылды күштелдирген. Ам 20 ажыг агитаторлар колхоз бүдүрүлгезиниң бригадаларында ажылдап турар. Часкы хову ажылының үезинде агитхуудустар 35 кезек үнгүлээн. Лекция, илеткел номчулгалары, кино, концерт көргүзүглери үргүлчү болуп келген. Кызыл өг (эргелекчизи эш Донай-оол) доктаамал ажылдап турар. Ооң ажылының планын ам сиген шөлдеринче угландырган.

Малчыннар бо чылын ажылдың эки түңнелин көргүскеннер. Колхозтуң мал өстүрер планы 115 хуу күүсетинип турар. Хойжулар социалистиг хүлээлгелерин үлегерлиг күүседип турар. Хойжу О. Дамдыңның кададында ам 400 ажыг хой бар. Ол бүгү төрээн 170 өшкүлерниң анайларын бүрүн камгалап алган. Чеди чыл дургузунда мал кадарып келген хоочун малчын С. Бора бодунуң төрээн колхозунга 1178 баш шээр малды өстүрүп берген. Бо чылын 486 баш өшкүнү кадарып, ам төрээн 178 өшкүлерден 185 анайларны алган. Хойларның дүгүн кыргыры база ону күрүнеге дужаары дүрген күүсетинген. Хой дүгү кыргып турган Чадаң, Даржаа олар ол хүннерде чарыштың мурнакчылары болганнар.

Ооң ынай малчын Көпээн 12 инектериниң 12 бызааларын, чылгычы Каң-оол 15 белериниң кулуннарын чидириг чокка алганнар. Шак ындыг өске-даа мурнакчы малчыннар хөй.

Тудуг бригадазының ажылын коммунист Үртүн-Назын баштап турар. Бригада чурттарының 20 бажыңнарын, көдээ клубту, аъш-чем складтарын болгаш мал кажааларын тудуп турар. Тудугжулар Лама, Дандар, Бавыкпан, Найдаан, Чудур, Самдаң, Даваа, Дарыймаа олар чарыштың мурнакчылары болу берген.

Ам Тыва областың 10 чыл оюнуң байырлалынга уткуштур чарыш улам калбарган.

А. АКАРА.

Дүк дужаар планын күүсеткен

Улуг-Хем районнуң Калинин аттыг колхозунуң эш Аракчаа эргелекчилээн хой фермазының хойжулары 4 муң баш шээр малдың дүгүн кыргып дооскан. Хой дүгү кыргыр нормазын Хайның, Күндүнмаа, Биче-уруг олар хүн бүрүде 150—180 хуу күүседип келген.

Колхоз күрүнеге дүк дужаар планын долдур күүсеткен. Оон аңгыда 7 шоодай түленди дүк база чыгдынган. Түленди дүк чыылдазы ам-даа үргүлчүлевишаан.

М. БАГАЛДАЙ.

Комсомолчулар дүк кыргылдазынга дузалашкан

Таңды районнуң Бай-Хаак суурунуң комсомолчулары хой дүгүнүң кыргылдазын дүрген доозарынче угландыр Сталин аттыг, Будённый аттыг колхозтарга дузалажып ажылдаан.

Бир бөлүк комсомолчулар эш Павлушкинаның удуртулгазы-биле 1297 баш хойнуң дүгүн кыргаан. Ооң иштинде Рудина, Иконникова олар күнде 20—25, Павлушкина 30 ажыг хойнуң дүгүн кыргып турган. Комсомолчуларның көргүскен дузаламчызынга колхозчулар өөрүп четиргенин илереткен.

А. ДОРЖУ.

Малдың чаш төлүн бүрүн ап турар

Улуг-Хем районнуң Мичурин аттыг колхозунуң малчыннары ниитиниң мал ажылын хөгжүдери дээш кызымак ажылдап турар. Хойжу Кенден 1949 чылдан бээр колхостуң хоюн менди ажаап келген. Бо чылын төрээн 190 хойнуң 197 хураганын, ол ышкаш Бавын-оол 98 хойнуң 113 хураганын менди алган. Аракчаа 94 молдургаларны чайын семиртири-биле эки одарладып, оларның ажаалгазын экижидип турар.

С. ЯМБИЛЬ.

Кызылдың автотранспорт конторазының ажылчыны эш Л. Ким шалыпчы ёзу-биле ажылдап турар. Ол электросварщик болуп ажылдавышаан, бүдүрүлге планын үргүлчү ажыр күүседип турар. Ооң кылган ажылының шынары эки.

Чурукта: электросварщик Л. И. Кимниң ажылдап турары.

Чуруу **С. Феоктистовтуу.**

СИГЕН КЕЗИЛДЕЗИНГЕ ЧЕТПЕС БЕЛЕТКЕНГЕН

Ниитиниң малынга четчир, эки шынарлыг чем белеткээр чорук күрүнениң мал өстүрер планынга холбашкан чугула айтырыгларның бирээзи. Ооң чедиишкинниг болуру аңаа баш удур эки белеткелден хамааржыры билдингир. Тес-Хем районда Калинин аттыг колхоз бо талазы-биле хынамчалыг ажылдап турар. Эш Дажыга удурткан дарганнар бөлүү июнь 15-ке чедир сиген кезер 10 машиналарны, 6 дырбааштарны септээн. Ленин аттыг колхозта белеткел база багай эвес кылдынып турар.

Белеткелге график кылдынмаан, удуртулга кошкак, шиитпирниң күүселдези дээш хыналда чок болуп турарындан районнуң чамдык колхозтарында белеткел мынчага чедир эгелевээн. Эрткен чылын мал чеми белеткээрин хандырбаанындан Сталин аттыг колхозтуң малы берге. деп кыштаанын ооң удуртукчулары эштер Чорбаа, Комбу олар чайның эгелээни-биле кады шуут-ла уткан-нар. Сиген кезилдезиниң дугайында айтырыгны кым-даа көдүрбейн турар: септелге эгелевээн, шөлдерни суггарар, чаа черлерни шиңгээдип алыр хемчеглер чорутунмаан.

Молотов аттыг колхоз (даргазы эш Янчып, парторганизация секретары эш Туран) белеткел кылыры-биле ончалатынып көөрге, хамык хереклелдери хову сана болган. Сиген кезилдезиниң эрткен чылгы кампаниязы доозулган соонда, чугула эдилелдерни ээлелге чокка салганының түннели ол-дур. Шак ындыг байдал районнуң кайы-даа колхозтарында илереп турар.

Машина-трактор станциязы колхоз тургузуунуң индустриалдыг материал-техниктиг сууру, колхоз бүдүрүлгезиниң хөгжүлдезинге амгы үеде шиитпирлиг күш болур. СЭКП Төп Комитединиң сентябрь Пленумунуң доктаалын Самагалдай МТС (директору эш Агильцев) дыка четпес боттандырып турар. Ол чүгле колхозтарда септелге ажылынга дузалашпайн турар эвес, бодунда техникаларны безин чогуур өйүнде кылып белеткевейн турар. Сиген кезер 6 машиналары, боду чоруур 1 машина амдыгаа чедир үрелик хевээр.

Ниитиниң малын өстүрер, ооң продуктулуун бедидер хемчеглер талазы-биле МТС-тиң удуртулгазы партияның амгы негелдезин ыракта хандырып шыдавайн турар. Кол зоотехник эш Ерешенко бүдүн алды айларның дургузунда районнуң чаңгыс-даа колхозунга барбаан. Шак ындыг канцеляр-бюрократыг ажыл стилинден дарый чайлап, удуртулганы амыдыралга холбаштырары чугула. Амгы кол кичээнгейни тараанның чайгы ажаалдазын экижитпишаан, малга четчир, эки хоолулуг чем белеткээринче угландырар.

М. ДАЛАА.

Онгукласс доосканнарның кежээлери

Кызылдың № 2 ортумак школазының залы байырлалдыы-биле шиметинген. Чүге дизе, бо чылын доозуп турар онгуклассчыларның уттундурбас өөрүшкүлүг кежээзи болур. Оларны ортумак эртемни доозарының болгаш бышкан билигниң аттестадын алырының хайныышкынныг сагыш-сеткили амыратпайн турган. Онгуклассты 28 өөреникчи доозуп үнген.

№ 2 школаның директору эш А. Фетченко эге сөзү-биле байырлалдың кежээзин ажыткаш, бышкан билигниң аттестаттарын тыпсып эгелээн. Онгуклассчылардан Бартан Ойдуп биле Сараалай Сериң бүгү эртемнериниң чүгле чаңгызынга «4» демдек, а оон артканнарынга шупту «5»-тер алгаш, мөңгүн медалды алыр болган. Оларның аттарын өөрүнүң, төрелдериниң база-аалчыларның адыш часкаашкыны-биле школаның алдын үжүк-биле бижитинген хүндүлел самбыразынга бижээн. Ол ышкаш эки өөредилгелиг Саая Эльвира, Юмбуу Кима, Тимур Анчымаа, Хертек Александр олар школа дирекциязының белектерин алганнар. Онгуклассчылар өөредилгениң он чылдыг узун оруун ажып эрткеш, бышкан билигниң аттестаттарын улуг өөрүшкү-биле хүлээп алганнар.

Ооң соонда башкылар коллективиниң мурнундан башкы эш А. Титова, төрелдерден эш Бартан, доозукчулардан өөреникчилер С. Эльвира, Б. Ойдуп, С. Серин олар чүве чугаалааннар.

Дээди өөредилгени доозарынга улам чедиишкиннерлиг болурунуң талазы-биле онгуклассчыларга СЭКП обкомунуң секретары эш Ортун-оол бодунуң күзелин илередип, моон сонгаргы сорулгалар дугайында чугаалаан.

Совет аныяктар орук ара доктаашкынга ынак эвестер болгаш эртемнериниң ырак бедиинче делгем орук оларның мурнунда. Ынчангаш доозуп турарлар бистиң чурттуң янзы-бүрү дээди өөредилге черлеринче чоруурунга белеткенип турарлар.

Д. АРАКЧАА.

* * *

Бии-Хем районнуң культура бабынынга Туранның ортумак школазының X класын доосканөөреникчилеринге бышкан билигниң аттестадын тывыскан. Онгуклассчыларның өөредилге түңнелиниң дугайында школа директору эш Н. Селина доп-чу өлеткел кылган.

Ооң соонда X классты доозуп турар 26 өөреникчилерге аттестаттарны тус-тузунда тывыскан. Бышкан билигниң аттестадын алган школаның тергиин эки өөреникчизи Коля Зотовтуң чугаалааны болза:—Бистиң чуртувуска ышкаш, школачыларны бүгү талазы-биле сагыш човап турар чурт делегейде чок. Бистиң дугайывыста ада сагыш човаашкыны дээш Төрээн чуртувусту быжыг билиг-биле, чүткүлдүг күш-ажыл-биле өөртүп, бодувустуң салыышкынывысты кадар бис—дээн. Өөреникчилер Г. Васичкина, В. Филимонов, Н. Дунаев олар чүгле «4»—«5» демдектерлиг доосканнар.

СЭКП райкомунуң секретары эш Данилов, ВЛКСМ райкомунуң секретары эш Янкутов, районо эргелекчизи эш Чигридов олар байыр чедирбишаан, эртемнериниң чырыткылыг бедиинге оларга чаагай орукту күзээннер.

Школаның доозуп үнүкчүлери янзы-бүрү тускай эртемнерни шилип алгылаан болгаш Москва, Омск, Свердловск, Кызыл болгаш өске-даа хоорайларның дээди өөредилге черлеринче өөренип чоруур деп турарлар.

К. ОЮН.

Бригадирниң шын эвес ажылы

Чөөн-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунуң тудуг бригадазының бригадири эш Аракчаа тудугжуларны ажылга чөп организастаарының улуу, харын оларны сандарадып, каржызы-биле дорамчылап турар чүүл бар. Ылаңгыя кижилериниң хостуг эргезинге ол халдап турар. Бызаңчыларның ажылдап алган күш-хүннерин табельге ол четче киирбейн турган. Эрткен чылда-даа, бодаа чылын К. Баянның ажылдап алган элээн хөй күш-хүннерин, К. Намзынчаптың 70 күш-хүнүн, бо чылдың февральда Сюрюннүң ажылдап алган күш-хүннерин бригадир демдеглевээн болган. Аракчаа тудугжуларның ажылын хүн-бүрүде чөп башкарбайн турган, ооң буруузу-биле ханазы ор-ту киир туттуна берген бажыңны катап бустуруп турган факт бар.

Эш Аракчаа бо чылдың мартта ыяш сөөртүрери-биле тайгаже бар чыткаш, колхозтуң машиназын бодунуң туразы-биле өске чорумал кижиге берип, ооң чолаачызы Байырның холун кемдедип, чурум чок чорукту үүлгедип турган. Аракчааның каржы аажы-чаңынга тудугжулар таарзынмайн турар. Дуржулгалыг бызаңчылар Көк-оол, Сенил-оол, Белеккей олар ооң ол чоруунга таарышпайн тудуг бригадазындан үнген. Төлеп чок аажы-чанны үүлгедип турар Аракчааны колхоз баштаар черн чогуур хемчег алыр херек.

М. ДОРЖУ.

ТЕВЕ МАЛДЫҢ УЛУС АЖЫЛ-АГЫЙЫНГА АЖЫКТЫЫ

Теве мал болза, улус ажыл-агыйынга дыка улуг ажык-дузалыг. Ынчангаш бистиң эрте бурунгуларывыс тевени ажыл-агыйга ажыглаар сорулга-биле бистиң үеге чедир безин 4000—5000 чылдар мурнунда-ла аал малдары кылдыр ажылга өөреткен турган. Ол үеде безин чаңгыс мөгенниг болгаш ийи мөгенниг аалдың тевелери турганын төөгүнүң тураскаалдары херечилеп турар.

Бүгү делегейде теве малдың баш саны сес миллион чоокшулап турар. Теве мал болза, элезинниг болгаш чартык элезинниг ховуларга таржыр. ССРЭ-де теве малдың ийи хевирин өстүрүп турар: бирээде, чаңгыс мөгенниг (дромедар) тевелерни Туркмениядa, Таджикистанда, Узбекистанда; ийиде, ийи мөгенниг (бактриан) тевелерни Казах, Узбек, Кыргыс ССР-де, Кара-Калпак, Астрахань, Сталинград, Саратов, Чкалов, Чита болгаш Тыва автономнуг областарда өстүрүп турар. Чаңгыс болгаш ийи мөгенниг тевелерни өске-даа чурттарда база өстүрүп турар. ССРЭ-де өстүрүп турар бүгү теве малдың ниити баш санының 34 хуузун чаңгыс мөгенниг, 44 хуузун ийи мөгенниг, а ынчаарга чаңгыс болгаш ийи мөгенниг тевелернин хайнактары 22 хуузун ээлеп турар.

ССРЭ-де теве малды өстүрер, ооң уксаазын экижидер дөрт үрелел заводтары бар. Казахстанда Урдинский, Чимкенский болгаш Туркмениядa Марыйский болгаш Жабельский деп үрелел заводтары ажылдап турар.

Совет Эвилелинде ийи мөгенниг тевениң астрахан, казах болгаш моол — мындыг үш уксаазы бар. Бистиң областың колхозтарында колдуунда-ла моол уксаалыг хевириниң тевелерин өстүрүп турар.

Теве малдың өске кегженирлерден ылгалыр үүлү болза, үстүкү чаактарында ийи эш азыглыг. Теве улуг ажаалга болгаш чемгерилге хереглевес. Өске малдарның чивес оъттсигеннерин теве мал улуг күзелдиби-биле чиир.

Аар чүк сөөртүр уксаалыг чылгы малдар таарышпас, кандаашкынныг хову зоналарынга теве мал эң тергиин тааржыр болгаш чиң сөөртүр талазы-биле күчүлүг тыртар күш болуп турар. Тевелерни ажылдар аайы-биле канчаар-даа ажыглап болур. Чүк чүдүрер, тергелээр, шанактаар болгаш мунар тевелер турар. Тевениң назыны 34—40 чыл болур болгаш 25—30 чылдарның дургузунда ажылдаар аргалыг. Тевени 4 харлыындан эгелээш ажылга киирер. Дириг деңзизин ортумаа-биле 400—800 килограмм, ынчаарга чамдыктары 1000—1100 килограмм чечедип турар. Теве бодунуң дириг деңзизиниң 50 хуузундан ажыг чүүктү сөөртүр болгаш чүүктээр аргалыг. Элезинниг ховуларга чүк сөөртүр, чүүктээр талазы-биле теве мал өске малдарга бодаарга бирги черни ээлеп турар. Чүүтүг тевениң бир шакта дүргени 4—5 километр болгаш мунар теве хүнде 100 ажыг километр чоруур.

Теве малдың ажыы чүгле транспортка чиң сөөртүрү-биле кызыгаарлатынмас, ооң-биле кады теве малдан эки шынарлыг дүктү кыргып алыр болгаш бедик үстүг сүттү саап алыр. Чаңгыс мөгенниг теве чыл бүрүде-ле 3—5 килограмм, ийи мөгенниг теве 4,5,7 килограмм, а чамдыктары—10—15 килограмм эки шынарлыг дүктү бээр. 1939 чылда Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезиниң чемпиону Толга деп шюлалыг ийи мөгенниг теве 21 килограмм дүктү берген. Бистиң пэстаавы үлетпүрүвүс теве дүгүн хой дүгү-биле холааш, тергиин быжыг пөстерни болгаш өске-даа кылыгларны бүдүрүп үндүрүп турар.

Теве малды эки ажаалга база чемгерилге-биле хандырган тудумна хөй дүктү болгаш сүттү бээр. Ийи мөгенниг тевеге бодааргa чаңгыс мөгенниг теве хөй сүт бээр. Эки одар-биле хандырган чаңгыс мөгенниг эңгин хүн-дүнде сүдүнүң үзү 4—5 хуулуг 8—10 литр, чамдыктары — 15 литр, ынчаарга ийи мөгенниг эңгин сүдүнүң үзү 5—7 хуулуг, 6—7 литр сүт саалдазын бээр. Тевениң сүдүнден саржаг, быштак болгаш хымыс-даа кылып болур. Тевени 18 ай дургузунда саар. Боос чоруур үези—13-14 ай болур. Эдержилгеге 4—5 харлыында киирер болгаш эдериштирер үези январь—апрель айлар болур. Ынчангаш эңгин бүрүзүнден 3 чыл иштинде-ле ийи бодаган алыр сорулганы салыр херек. Эңгинниң бодаганын эки ажаар болгаш чылыг кажаага тургузар. Төрүтүнген бодаганны баштайгы 10 хонуктарда хүн-дүнде незинге 6—7 катап эмзирер.

Боос эңгиннерни ажылга ажыглаарда «теве малды хөгжүдериниң талазы-биле хемчеглер дугайында» 1936 чылдың январь 5-те ССРЭ-ниң Улус Комиссариадының Чөвүлелиниң үндүрген доктаалын колхозтарга болгаш совхозтарга удуртулга болдурары чугула. Ол доктаалда айтып турары болза: «6 ай четкен боос эңгиннерни аар ажылдарга ажыглаарын хорутдаар, ынчаарга төрүүрүнге чедир 2 ай, төрээн соонда 1 ай дургузунда кандыг-даа ажылдардан шуут хостаар».

Теве мал болза, одар малы болур. Ынчангаш хүн-бүрүде 6—7 шак дургузунда одарладыры чугула. Теве дүне дыштаныр болгаш кегженир төлээде чүгле хүндүс одарладыр херек. Теве чыдыг чашпаины, хараганны болгаш өске-даа ажыг сигеннерни чиир. Оон аңгыда аар ажыл үезинде болгаш эдержилге үезинде азырал тевелерге чарбалаан арбайны, суланы немелде чем кылдыр бээр. Тевени кужурадыры алган. Бир эвес кужур чок болза, хоюдур соктаан дусту болгаш сөөк далганын кызыгаар чокка бээри эргежок чугула. Теве дустуг сугга ынак, ындыг-даа болза, балгаштыг, чыдыг сугну тевеге ижиртпес. Чайын 1—2 удаа, кыжын 1 удаа хүн бүрүде-ле тевени суггарза чогуур.

Теве малдың өске малдардан биология талазы-биле база бир ылгалыр онза үүлү болза, элезинниг изиг ховуларга суг ишпейн 3—4 хүндүн дургузунда чоруп болур аргалыг. Ооң кол чылдагааны болза: теве малдың организминиң хөй чылдар иштинде изигге өөренип чаңчыкканында, организмге суг четпес үеде теве бодунуң иштики курлавыр чаан организмче тарадып чарыгдаар аргалыында болгаш дусту хөйнү хереглээш бодунуң организминден сугну дер-биле дыка бусталдырып үндүрбезинде болуп турар. Эки деңгилделиг тевениң чүгле мөгеннеринде безин 100 килограмм болгаш оондаа хөй чаг курлавыр мөөңнетинген чоруур.

«Бистиң областың Тес-Хем, Эрзин, Таңды, Кызыл, Өвүр, Чаа-Хөл болгаш өске-даа районнарының колхозтары теве малдарны өстүрүп, колхоз бүдүрүлгезиниң янзы-бүрү ажылдарын кылырынга ажыглавышаан, оларның дүк, эът база өске-даа продуктуларын ап турарлар. Эрткен чылын бистиң областың колхозтары теве малды хөгжүдериниң планын 103,8 хуу күүсеткен. Бо чылын колхозтар теве малдың чаш төлүн камгалап доруктуруп турарлар.

Колхозтарның баштаар черлери, оларның малчыннары теве малдың ажаалгазын, одар-белчиирин болгаш чемгерилгезин экижидеринче база ооң баш санын улам-на хөгжүдеринче кичээнгейни салыры чугула.

Б. АЛЕКСЕЕВ.

Чурттталганың культуразынче кичээнгей салыр

Ажылчы чоннуң ылаңгыя колхозчу өг-бүленің материалдыг болгаш культурлуг деңнелин улам экижидеринче кичээнгей партия, совет организацияларының хүн-бүрү ажылының төвүнге турар ужурлуг. Көдээ чону көшкүн байдалдан сууржуң амыдыралче шилчип турар бистиң областың ылаңгыя амгы үеезинде чурттталганы чаагайжыдарының айтырыы кажангызындан-даа артык негелделиг. Культурлуг чурттталга дээрге араттарны өглерден чүгле бажыңнарже көжүрүп киргени-биле шиитпирлетингени ол эвес, шала кылдынган, дерилге чок тудуглар колхозчу өрегелериниң культуразынга идиг бербес.

Хөй-ниитичи болбушаан, төрээн колхозунуң шыдалгыр болурунга чүткүлдүг ишчилер бисте хөй. Кымна күш-ажылга ынак болдур, ооң чурттталгазы культурлуг, амыдыралы байлак болуру билдингир. Барыын-Хемчик районда «Кызыл тараачын» колхозтуң малчыны эш Данзыр эрткен чылын 463 күш-хүнүн ажылдааш тонна ажыг тараа, бир муң рубль алган, күш-күнге немелде төлевир ёзугаар эш Данзыр 2 анай, 1 серге база алган.

«Комсомол 30 чылы» колхозтуң кежигүнү эш Шыыраптың бажыңы дыка көрүштүг: өрээлдеринде сонгалары шупту ийи каът, үш демир оруннарлыг, дааранар машиналыг, стол, сандай, янзы-бүрү савалар болгаш эдилелдің өске-даа дерилгелери шиник. Ооң бажыңы кладовкалыг, чараш херимниг, янзы-бүрү ногаа аймаа тарып олурткан (долгандыр кажаалыг) тускай бажың чаны участоктуг. Амыдыралы шак ындыг байлак болгаш культурлуг колхозчуларны санап четпес, улам-на немежип турар.

Чамдык чедиишкиннерге менээргенип болбас. Шупту колхозтарны шыдалгыр, а колхозчуларны чаагай амыдыралдыг болдурарынга партия болгаш чазак күштү-даа, хөренгинидаа харам чокка үндүрүп, олче улуг кичээнгейни салып турар.

Амыдыралга чугула холбашкан бо айтырыг Барыын-Хемчик районда багай турустунган. 1953 чылда 145 чурттталга бажыңнары тудар тургаш, шала кылдынган 54 бажыңнардан өске четчелетинип дужаатынган чаңгыс-даа тудуг чок, а бо чылдың 209 чурттталга бажыңнары кылыр планы амга чедир күүселде чокка артпышаан. Бо талазы-биле районнуң колхозтар тудуунуң килдизиниң (эргелекчизи эш Иконников) удуртулгазы амыдыралдан хоорук болуп турар.

Колхозчуларның байлак чаагай амыдыралы ниити ажыл-агыйның хөгжүлдезинден, колхоз бүдүрүлгезиниң бедик орулгалыг болурундан хамаарыжыры билдингир, а ол сорулга бүгү колхозчуларның чаңгыс эп-сеткилдиг күш-ажылының түңнелинде шиитпирлетинер болгай. Ындыг турбуже «Тиилелге» колхозтуң кежигүннериниден эрткен чылын 215 кижи күш-хүнүнүң минимумун күүсетпээн, а 38 кижи колхоз бүдүрүлгезиниң кайы-даа адырынга киришпээн болган. Мооң уламындан ол колхоз чөгенчиг дүжүттү алган, күш-хүнге чүгле 500 грамм тараа, акша орулгазы чүгле 22 копеек онаажып турган. Шак ындыг байдалды районнуң кайы-даа колхозтарындан көргүзүп болур.

Районнуң колхозтарында 1380 хире өреге амга чедир-ле кидис өглеринде чурттавышаан, тудуг ажылы улуг хожудаашкында хевээр турунда Кызыл-Мажалыктың машина-трактор станциязы ыраккы черлерден тудуг ыяжы сөөртүрүнге техника талазы-биле дузалашпайн турары четпес. Ол ышкаш тудугга чугула херектиг үүлдерни, бажыңның иштики дериглерин райпо бодунуң магазиннеринге эккелбейн турарын, райүлетпүр комбинады мебель бүдүрерин хандырбайн турарын айытпас аргажок. Бо талазы-биле чоннуң негелдези улуг.

Колхозчуларның культурлуг амыдыралын бедидер дугайында чугаалар, айтыышкын шиитпирлер хөйле, а чогум ону амыдыралга боттандырарынга практиктиг дузаны район организацияларындан четпес хандырып турар. Ажылдың канцеляржы стилинден дарый чайлап, чоннуң чөптүг негелделерин хандырарынче кичээнгейни салыры чугула

М. БУГАЛДАЙ.

Үлетпүр комбинады дээре ажылдаар ужурлуг

Улуг-Хем районнуң Шагаан-Арыгда үлетпүр комбинадында янзы-бүрү хеп болгаш сапог даараар база нарын чүве чазаар, ыяш дилер, дарганнаар, туйбу кылыр, чугай өртедир цехтер ажылдап турар. Комбинат бүдүрүлге планын ниитизи-биле багай эвес күүседип турар. Бо чылдың бирги кварталының бүдүрүлге планын 104 хуу, апрельдиң— 101 хуу, майның—100,5 хуу күүседкен.

Комбинат бүдүрүлге планын ниитизи-биле күүседип турар болза-даа, бүгү-ле болдунар аргаларны, ылаңгыя бүдүрүлгениң күштерин долу ажыглавайн база чогаадыкчы, чаартыкчы методтарны нептеретпейн, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедитпейн турарындан чамдык цехтер бүдүрүлге планын күүсетпейн турар. Ынчангаш кылып үндүрер продукцияның ассортиментизин ыракта чедир күүсетпейн турар. Бүдүрүлге планын колдуунда даараныла цехи болгаш дээрбе күүседип турар, а чазанылга болгаш ыяш дилер цехтер үргүлчү күүсетпейн келген. Чижээ, майның бүдүрүлге планын даараныла цехи 126 хуу, дээрбе—120 хуу, туйбу цехи 100 хуу күүседип турда, сапог цехи—чүгле 75 хуу, чазанылга цехи—80 хуу, ыяш дилер цех 98 хуу күүсеткен.

Шынары куду продукция үндүрер болгаш үрей кылыр чоруктар бар болуп турар. Чазанылга цехиниң чамдык кылыгларының шынары куду болгаш хереглекчилериң күзелин хандырбайн турар. Ооң уламындан база ыңай бээр садып сайгарар хемчеглер алдынмайн турарындан ол цехтиң кылып үндүрген 50 муң рубль хире түннүг мебели июньга чедир сатынмайн чыткан. Үрей кылыр чоруктар сапог цехинде хөй таваржып турар.

План күүселдезинге шаптык болуп турар бир кол чылдагаан болза, ыяш материалын өй-шаанда белеткеп албайн турары болур. Чижээ, дилер ыяш үргүлчү үстүп турар. Ынчаарга дилилге цехи планын күүсетпеске, ооң дилген материалы-биле ажылдаар чазанылга цехи база планын күүсетпес апаар. Чугай өртедиринге одаар ыяш база үзүктелип турар. Даараныла цехинге чамдыкта чагыглар эвээжеп турар. Школаларның болгаш чоннуң чагыгларын баш удур хүлээп алыр, оларның ортузунга чагыг хүлээп алыр дугайында тускай ажыл чорудар, ылаңгыя кожа турар Чаа-Хөл районга-даа барып чагыглар хүлээп алырының хемчеглерин чорутпайн турар.

Баш удур белеткел кылбайн, план күүселдези дээш бүгү күштерин болгаш аргаларны айның эгезинден тура бүрүн мобилизаставайн сөөлүнде кээп мөгүдеп, дүвүрээр шын эвес практика комбинаттың ажылында үргүлчүлеп турар. Чижээ, комбинат апрельдиң бүдүрүлге планын баштайгы он хонукта чүгле 28 хуу күүсеткеш, а сөөлгү он хонукта—38 хуу күүсеткен. Майның планын ап көөрге, баштайгы он хонукта чүгле 10 хуузун, а ийиги он хонукта 40 хуузун,сөөлгү он хонукта 50 хуузун күүсеткен болуп турар. Шак мындыг бир дески ажылдавас, шаг-үениң эгезин бүдүрүкчүлүг эвес ажыглааш, сөөлүнде кээп девидеп, шүүргедээр чоруктуң уламындан продукцияның шынары кудулап, үрей кылыышкыннар болуп турары ол.

Кайда-ла партияның политиктиг ажылы эки тургустунган турар болдур, ында чедишкиннер бар болур ужурлуг деп бистиң партиявыс өөредип турар. Ам Шагаан-Арыгның үлетпүр комбинадында партияның политмассалыг ажылы дыка куду деңнелде туруп турар. Парторганизация секретары эш Отев болгаш профэвилел комитединиң даргазы эш Промыхова олар бүдүрүлгеге социалистиг чарышты ёзу барымдаалап чорудуп, кажан-бир чарыш дугайында хуралга бир цех өске цехче кыйгырыг салыры-биле кызыгаарлатынып кааш, а ооң чорудулгазын удуртур, түннелин үндүрер, мурнакчыларны илередир, хожудап турарларны өрү тыртар хемчеглерни чорутпайн турар.

Комбинаттың кайы-даа цехтеринде кижилерни күш-ажылче кыйгырып, сеткил-сагыжын хайындырып турар көскү агитацияның кандыг-даа хевирлери көзүлбейн турар. Харын оон туржук хүндүлел болгаш көргүзүг самбыралары безин көзүлбес. Кайы-даа цехтерде хүн-бүрүде кижилериң ажылының ат кырында түннелдерин чарлап көргүспейн турар. Оода чадаарда айның түннелдери чок. Ындыг түннелдериг цехтериң мастерлери чүгле боттарының папкаларында шыгжап турарлар. Ооң чылдагаанындан тус-тус кижилер хүнде, айда азы кварталда чежени ажылдап каанын, кады ажылдап турар өөрүнүң деңнелинден хожудап турар бе азы мурнап турар бе дээрзин билбейн турар. Чазанылга цехинде самбырада 1953 чылдың декабрьның түннелин кижилериң ат кырында чугайбиле бижип каан хевээр амга чедир турбушаан, оон бээр чаңгыс-даа чаартпаан. Партия, профэвилел органнарының хана солуну июньга чедир чүгле ийи удаа үнген.

Социалистиг чарышты шак мынчаар ёзу барымдаалап тургусканының база партияның агитас-массалыг ажылын тус-тус кижилерге чедирбейн, бүдүрүлгениң тодаргай сорулгалары-биле холбаштырбайн турарының түннелинде дарган Торгашин, дааранькчылар Маркелова, Прудникова, сапог даараар Баранов ышкаш бүдүрүлгениң мурнакчыларының саны өспейн турар.

120 ажыг кижилиг коллективтиң бодунда чүгле 6 комминистер (олар колдуунда удуртур ажылдакчылар) ажылдап, оларның саны өспейн турары парторганизация секретары эш Отевтиң бүдүрүлгениң иштинде партийжи удуртулганы болгаш политкижизидилгелиг ажылды боттандырбайн, партияның салдарын массага чедирбейн турарының түннели болур.

СЭКП Улуг-Хем райкомунуң ажылдакчыларының талазындан комбинаттың коллективинге ниити илеткелдер, лекциялар кылыры-биле кызыгаарлангаш, бүдүрүлгениң тус-тус адырларының ажылын өөренип көөр, кижилер-биле чугаалажыр, партияның агитас-массалыг ажылы, социалистиг чарыш канчаар чоруп турарын хынаар ажылды чорутпайн турарлар. Бир эвес олар ажылдың иштинге кирип турган болза, демги декабрь айның түннелин бижээн самбыраны шагда-ла көрүп кагган, ону чаартыр дугайында хемчегни алган турар ийик. Шак ындыг эреңгейлээр чоруктан ажылдың иштинче кирип, боттуг удуртулгаже шилчиири чугула.

Партия райкому болгаш райкүүском районнуң үлетпүр комбинадын удуртур кадр-биле быжыглавайн турар. Комбинатка 5 чыл дургузунда 7 директор солушкан. Оларның чамдыктары ажылды чүгле хүлээп алырынга, дараазында кижиге хүлээдип бээринге өйлежип турган. Комбинаттың ам 8 ай хире ажылдап турар сөөлгү директору эш Б. Решетников бүдүрүлгениң ажылын улуг-ла башкарып шыдавайн турар. Комбинаттың удуртукчуларының доктаабайн турары-биле чергелештир ооң ажылчыннарының ажылга доктаавас чоруу база улажып турар.

Комбинаттың дирекциязы ажылчыннарның бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургузарынче, ылаңгыя оларның ажыл төлевирин өй-шаанда тыпсырынче шоолуг сагыш салбайн турар. Ажылчыннар ажыл төлевирин ол ажылдаан айында кажан-даа үзе албас, ыяавыла дараазында ийи, үш айларга чедир бичелеп авансылап ап келир. Чамдык кижилер «чежени ажылдап алганымны билбес мен, авансылап-ла тур мен» дижип турар. «Апрельде 820 рубльди ажылдааш, оортан 300-түү май 15-те алдым, өскезин кажан бээри билдинмес» деп чазаныкчы эш Самороков чугаалап турар. Бо чорук күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге ажылчыннарның сонуургалын кудуладып турар болгаш ажылга ызырынмас чорукту деткип турар.

Шагаан-Арыгның үлетпүр комбинады амгызындан канчап-даа дээре ажылдап болур аргалар бар. Күш-ажылды шын организастаары улуг рольдуг. Бо дугайында четчир хемчээлдиг материалдарны үзүктелчок белеткээри, чагыгларны саат чок хүлээп алыры, коллективтиң ажылчыннарының бот-идепкейин деткиири, чогаадыкчы болгаш чаартыкчы саналдарны, методтарны нептередири, бүдүрүлге чорудулгазын улам механизастаары болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге дөгүм болур өске-даа хемчеглерни алыры чугула.

Тываның Совет Эвилелиниң составынга киргининден бээр он чыл болур оюнга бедик көргүзүглерлиг ужуражыр дээш социалистиг чарышты коллективке калбартып, ооң үретүннелдиг болуру дээш ёзулуг демиселди чорудар ужурлуг.

Партийжи-политиктиг болгаш партийжи-организастыг ажылды күштелдирери—комбинаттың ажылын эки-жидеринге шиитпирлиг идигни бээр. Ынчангаш комбинаттың коллективинге партияның политиктиг ажылын эде тургузуп, кижи бүрүзүн бүдүрүлге планын долдур болгаш ажыр күүседир дээш могаг чок демисежир кылдыр кижизидери чугула.

Л. МОҢГУШ.

Ховалыг Норбу Кызылдың-аъш-чем комбинадында үш чыл ажыр кондитер болуп ажылдап турар. Ол кондитер деп профессияны шиңгээдип албышаан, кончуг эки шынарның кондитер кылыгларын кылып турар.

Чурукта: эш Х. Норбу.

Чуруу **С. Феоктистовтуу.**

Мурнакчы трактор бригадазы

ТЕС-ХЕМ. МТС-тиң Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артелинге ажылдап берип турар ийи дугаар трактор бригадазы онаалдазын чогуур хуусаазында күүседип, МТС-тиң мурнакчы трактор бригадазынга санадып турар. Ол бригада часкы тарылганы кыска хуусаада, бедик агротехниктиг деннелге эрттиргеш, чайгы чер андырылгазын эки шынарлыг дооскан.

Социалистиг чарышка алган хүлээлгелерин эрестиг күүсеткени дээш ол бригадага СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң бригадалар аразынга шилчиир кызыл тугун тыыскан.

Трактор бригадазында тракторист эш Чүлдүм үлүг нормазын үргүлчү 140—150 хуу күүсетпишаан, 495 килограмм кывар, чаар материалды камнап алган. Бригада сиген кезилдезиниң белеткелин доозуп, ниитиниң мал ажылынга быжыг чем суурну тургузары-биле сиген кезилдезинче кирип турар.

С. СЫРАТ-ООЛ.

Саанчының чедишкини

Бии-Хемде «Тиилелге» колхозтуң саанчызы эш Сат Хеппе ол ажылга үр үеде ажылдап келген.

Сүттүг бедик саалдазын чылдыңна ол чедип ап турар. Эрткен чылда ооң ажаалгазынга турган 12 инектериң бирээзинден-не 1100 литр сүт саап алыр турган 1186 литр сүттү сл саап алган.

Бо чылын саар инектерни эки ажаап, азырап, сүт саалдазының талазы-биле мурнакчыларның дуржулгазын ажыглап турган, инек бүрүзүнден сүт саап алыр онаалдазын ол күүседип, харын ону 150 хуу ажырар дугайында социалистиг чарыштың хүлээлгезин алган.

Бойдустуң солун болуушкуну

Июнь 30-де хүн туттуруушкуну болур

Бо чылдың июнь 30-де бойдустуң солун болуушкуну болур. Ол хүнде чер-биле хүннүң аразын ай дужааштыр эртерге, хүннүң черге келир чидиг чырыын ай дуглаптар. Ону тывалар хүн туттуруушкуну дээр. «Туттуруушкун» деп тыва сөс белза, хүннүң черге келир чырыын ай дуглай бээр азы айга баар хүннүң чырыын черниң хөлегези дуглай бээр деп чүвени билбейн турган чоруктан тывылганы билдингир.

Шаанда ай болгаш хүн туттуруушкуну арат чонга коргунчуг-сүртенчиг болуушкун болуп турган. Чүге дизе, ламалар болгаш хамнар арат чоннарның бажын төөредир сорулга-биле хүн, ай туттуруушкунун кандыг-даа үндезин чогу-биле шын азы ай туттуруушкуну дээрге, чылбыга моос деп араатан амытан хүннү азы айны сыырыптарга, олар хөмүлендир карара бээри ол дээр хоозун суртаал арат чоннарны коргарсүртээр чорукка чедирип турган.

Херек кырында бойдустуң ол солун болуушкуну дээрге, хүн азы ай кандыг-даа амытанга туттурары—сыыртыры эвес деп чүвени эртем тодаргай көргүскен. Хүннү чер долгандыр эргилип турар, черни ай долганып турар болган ужурунда, өйөйде хүннүң черге келир чырыын ай дуглаптарын, айга дээп турар хүннүң чырыын чер хөлегелептерин эртемденнер тодаргай шинчилеп каан. Мооң ужурунда хүн туттуруушкуну азы ай туттуруушкуну кажан болурун, бөмбүрзектиң кандыг черинге көстүрүн бис баш удур билип ап турар бис. Хүннүң болгаш айның кажан туттурарын, каяа долузу-биле көстүрүн «Улуг совет экциклопедия» деп номнуң 1952 чылда үнген 16 дугаарында 1950 чылдан 1979—1980 чылдарга чедир тодаргай айтып каан.

Бо чылдың июнь 30-де болур хүннүң долу туттуруушкуну ССРЭ-ниң девискээринге 150 километр хире хемчээлдиг калбак шугумнуң соңгу кызыгаары — Каунас, Вильнюс, Минск, Полтава, Азов, Грозный, Баку хоорайларны таварыыр, мурнуу кызыгаары—Калининград, Киев, Запорожье, Осипенко, Краснодар, Тбилиси хоорайның чоогу-биле эртер.

Хүннүң долу туттуруушкуну, тодаргайлаарга хүннү ай дуглай бээр черлерге 1,5—2,5 минутада түр дүне дүже бээр. Дээр карангылап, сылдыстар көстүп келир.

Хүннүң долу туттуруушкуну болур черден ыраан тудум-на айның хүннү дуглаары улам бичеләр.

Хүннүң долу эвес туттуруушкуну ССРЭ-ниң Еврепа талакы кезээниң шуптузунга, Ортаакы Азияга болгаш Барыын Сибирьге, Байкал хөлге чедир чыгыы көстүр деп профессор Н. Сытинская бижип турар. Бистиң областың ооргунда Сибирьниң бир улуг хоорайы Новосибирскиге хүннүн 0,54 кезээн ай дуглаар; хүнге айның хөлегезиниң көстүп эгелээри анаа бистиң куржагның шагы-биле кежээкиниң 7 шак 27 минута, а доостуру кежээкиниң 9 шак 02 минута болур

Мынчангаш хүннүн арнының чамдыызын айның хөлегезиниң дуглааары бистиң обласка хүн ажып турар үеде көстүп болур.

Хүн туттуруушкунун долузу-биле көөр төлээде, баш бурунгаар белеткенип алыр херек. Анаа карак-биле хүнче чиге көрдүнмес болгай. Ындыгның төлээзинде бора, көк шил өттүр, азы ыштандырган шил өтүр көөр болза, хүннүң арнынга айның хөлегезиниң кайы хире дээп келгенин тодаргай көрүп болур.

Хүн туттуруушкуну дээрге, кандыг-даа коргунчуг-сүртенчиг чүве эвес, харын-даа бойдустуң канчаардаа аажок солун болуушкуну болур.

Совет эртемденнер хүн туттуруушкуну болур июнь 30-ни четикпейн манап турар. Хүннүң долу туттуруушкунун таварыштыр эртемденнер улуг эртем шинчилел ажылдарын чорудуп турар. Июнь 30-де совет эртемденнер шинчилел көрүүшкүнүн кылгаш, эртемге чаа чүүлдерни немээри чугаа чок.

Курсантылар практикада

Туранда бир чыл хуусаалыг көдээ ажыл-агый школазының курсантылары өөренип алган теориялыг билиглерин колхозтарда практик ажылбиле холбаштырып, быжыглап, ооңбиле кады оларга дузалыг ажылдарны кылып турар.

Зоотехник салбырының курсантылары «Кызыл тараачын» колхозтуң хой фермазынга практикалап ажылдаан. Олар башкы Сереңмааның удуртулгазы-биле кодурга удур хой чуулдазын болгаш янзы-бүрү аарыгның тыптырынга удур мал эмнээшкинин чоруткан. Курсантылар ийи муң ажыг хойну чуп, бир муң беш чүс хойну эмнээн. Фермага күш-ажылдың организастаашкынын экижидер дугайында олар база ажыл чорудуп, колхозчу малчыннар ортузунга беседаларны, солун номчулгазын калбартып, хана солун үндүреринге дузалажып турганнар. Бо практик ажылга курсантылар Седип-оол, Сырат, Өнермаа, Мунзук, Момулдай болгаш өскелер онза чүткүлдүүн көргүскен.

Үлегерлиг таңныыл

Чөөн-Хемчик районнуң Хорум-Даг чеди чыл школазында 50 хардыг Монгуш Согаашпан 1947 чылдан эгелеп таңныыл хүлээлгезинге эки ажылдап келген. Школаның бүгү-ле эт-хөреңгилери ооң быжыг серемчилели-биле хайгааратынган.

Ол бодунуң хостуг шактарында школаның белеткел ажылдарынга киржип турар. 1200 кубометр докпак ыяшты чеден километр черден чүдүрүп сөөртүрүнге дузалашкан. Школаның чанында тарып олурткан ыяштарны ажаары болгаш өстүрери ооң хайгааралында салдынган. Ынчангаш таңныыл М. Согаашпан бодунуң коллективиниң болгаш чоннуң идегелин ажыл херек кырынга боттандырып турар.

М. СЫНАА.

Делегейде болуп турар чоруктарның допчулалы

Корей айтырыын таарыштырарынга АКШ моондактаан

Даштыкы херектер министрлериниң Женева чөвүлел хуралы июнь 15-те корей айтырыын чугаалажырын соксаткан.

Делегейниң хөй-ниитизи корей улустуң салым-чаянынга болгаш улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун кошкадырынга улуг ужур-дузалыг бо чугула айтырыгның чугаалажыышкынын чеди неделяның дургузунда күженишкинниг кичээнгейбиле хайгаарап келген. Улустар болза чөвүлел хуралдың киржикчилери Кореяның национал каттыжыышкынының болгаш ооң хөгжүлдезиниң тайбың байдалдарын хандырарының талазы-биле дугуржулгалыг чорукту дүрген чедип ап шыдаптар деп манап турган.

Ындыг турбуже ак-сеткилдиг кижилериң идегелдери шынзыктынмайн барган. АКШ-тың база Кореяга интервенцияга киришкен өске-даа чурттарның төлээлериниң үзе кирикчи туружунуң түннелинде корей айтырыының талазы-биле дугуржулгалыг шиитпирни чедип алыры үстүнген. Ол чурттарның төлээлери Кореяга тайбың таарыштырылга дугайында айтырыгны чугаалажырындан чайлаарынче далашканнар, КУДРның төлээзиниң июнь 15-те киирген болгаш ССРЭ-ниң база КУР-ның төлээлериниң деткээн саналын өөренип көөр күштү безин боттары үндүрбээннер. «Коммунистиг саналдарны кичээнгейге албаан факт безин көргүзүг болур» деп француз буржуаз солун бижип турар. Оларны чугаалажырының орнунга Кореяда интервенцияның киржикчилери корей айтырыын чугаалажырын соксадыр дугайында баш бурунгаар чогаадып каан декларацияны июнь 15-те Женевага номчааннар. Америк төлээниң албадааны оларның ындыг туружу кайгамчыктыг чүве эвес. Тайбыгга ынакшылдыг чурттарның төлээлериниң ооң мурнундагы бүгү саналдарынга ышкаш КУДР-ның чаа саналдарында тайбыңчыдылганы быжыглаарының дугайында база оортан быжыг тайбынче чоорту шилчиирингге байдалдарны тургузарының дугайында чугаа болуп турар болгай. Ындыг турбуже АКШ болгаш оларның эштери ону күзевейн турарлар.

Женева чөвүлел хуралының ажылының эң изиг түлүк үезинде Американың камгалал министри Вильсон Сеулга чеде бергеш, оларның эжелеп алганы Мурнуу Кореяны АКШ бодунуң шериг плацдармы кылдыр көрүп турар болгаш Ыраккы-Чөөн чүкте мөөңнеп турар агрессчи блокка ону киирер деп бодап турар деп тодаргай эвес медеглээн. «Сеулдуң чазааның талазы-биле АКШ-тың политиказы болза, Мурнуу Кореяны Ыраккы-Чөөн чүкте эң күчүлүг антикоммунистиг бастионнарның бирээзи кылдыр хуулдурарынче угланган» деп француз хайгааракчы Дюрель фанс Пресс агентилелинге дамчыткан үүлүнде айтып турар.

Ол планнарны барымдаалааш, Женевада америк дипломаттар Кореяга шуут тайбың таарыштырылганың негелделеринге удурланышкак политиканы чорутканнар. Женева чөвүлел хуралының эгезинде олар ону Соңгу Кореяга чартык фашистиг лисынманчы корум-чурумну нептередир сорулгаларга ажыглаар деп идегелбиле боттарын хөгледип турганнар. Кажан ол хоозун бодалдарның идегел чок чоруу тодаргайлатына бээрге өмээржикчи лисынманчы сүлчээниң сорулгазы: КУДР-ның, КУР-ның база ССРЭ-ниң конструктивтиг санал бүрүзүнге «чок» деп чугаалаар чаңгыс чүвеге келген. АКШ болза, Кореяның чаңгыс эвин катап тургузарынга болгаш ол чуртка тайбыңны быжыглаарынга бирги базым кылыптар арганы ажыдып турар бүгү саналдардан ойталап каапкан. Ооңбиле чергелештир америк төлээ корей айтырыын шиитпирлээрин чиигедипки дег бодунуң чаңгыс-даа саналын киирбээн.

Ындыг болза-даа, америк дипломатия үзе кирикчи тактиказы-биле бодунга идегелдерни мырыңай-ла аартаткан. Делегейниң хөй-ниитизиниң бодалы Женевада чугаалажыышкыннарның чоруп турарын хайгааравышаан, корей айтырыының талазы-биле чугаалажыышкыннарны үскениниң дугайында харыысалганы АКШ болгаш оларның эштери бүрүнү-биле харыылаар деп чүвени база катап бүзүрээн. «Коммунистиг чурттар улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун кошкадырының херээнге бот-боттарын бодамчалыг билчир чорукту доктаадырын чалбыыштыбиле күзеп турары Женева чөвүлел хуралы чоруп турган үеде делегейниң хөй-ниитизиниң бодалынга билдингир апарган. Ындыг болза-даа, ону барын күрүнелер дугайында чугаалап болбас»—деп «Нав движан» деп индий солун бижип турар.

Женевага корей айтырыын чугаалажырын үскен америк дипломатияның эвилең эвес ролю оларны тайбының дайзыны кылдыр база катап чылча шапышаан, АКШ-тың бүгү делегей талазы-биле алдарынга чаа соглушкунну таварыштырган. «Корей айтырыының талазы-биле чугаалажыышкыннар бир ай ажыг үргүлчүлээн болгаш чедишкинниг доозулбаан болза-даа, ол чугаалажыышкын бодунуң түннелин көргүскен, чүл дизе, америк империалистер болза, тайбыңны күзевейн база оон коргуп турарын улам тода көргүскен»—деп «Женьминьжибао» солун бижип турар.

«Чаңгыс-аай, хамаарышпас болгаш демократтыг корей күрүнени тургузарынга үндезилээш корей айтырыын тайбың таарыштырарының дугайында дугуржулганы чедип алыр сорулга-биле моон соңгаар кандыг-даа аргалар ажыглатынган турарын чедип алыр»—деп Совет чазактың шиитпирлиг чоруунуң дугайында Женева чөвүлел хуралында совет төлээлериниң баштыңы В. М. Молотовтуң медеглелин улустар изиг чүүлдүгзүнүүшкүн-биле уткааннар. Ол медеглел болза, бүгү-ниити тайбыңның эрге-ажыктарынга, бүгү кижи төрелгеттениң эрге-ажыктарынга харыысаар.

Ланьельдиң чазааның дүшкениниң дугайында

Июнь 12-де Францияның дайын сөөлүндеги 19 дугааргы чазак кабинеди дүшкен. Ланьельдиң чазааның дүшкен чоруу кымга-даа хенертен дүшкен болуушкун болбаан. Чазактың эрге-чагыргазынга Ланьельдиң турганының бир чыл үезиниң дургузунда чазакка идегел дугайында айтырыгны Национал хуралга алды катап тургускан. Сатынган чазак нацияның эрге-ажыктарын Франциягa идегел чок хоозураашкынныг Индий-Кыдатта дайынны Вашингтонга ажыктыг кылдыр үргүлчүлээн болгаш Францияның өжээнниг дайзыны герман милитаризмни катап тургустунарынга дузалаан, ындыг чазак улустуң деткимчезин бодап-даа шыдавас деп француз буржуаз парлалга безин медеглээн. «Бир эвес кым бир кижи француз чазактың дүшкениниң чылдагаанын кыскарты билирин күзээр болза, ол чылдагаан эң бөдүүн: Индий-Кыдатка Францияның аштырганы болур»—деп «Дейли мейл» деп англи солун бижип турар.

Женева чөвүлел хуралының хүннеринде Индий-Кыдатка тайбыңны катап тургузарының дугайында айтырыгны чугаалажырынга киришпишаан, Ланьельдиң чазаа болгаш ооң төлээлекчилери ийи арынныг политиканы чорудуп турганнар. Бир талазында, олар Индий-Кыдатка тайбыңны катап тургузарын чедип алырынга беленинiң дугайын сөс кырынга медеглеп, а өске талазында, индий-кыдат фронтузунче немелдени чорудуп, олче чаа кол командылакчыны чорудуп, Индий-Кыдатка дайынны үргүлчүлээрiниң талалакчызын каттышкан күрүнелериниң херектериниң талазы-биле министрге томуйлаан, дайынны калбартырының дугайында чугаалажыышкынны Вашингтон-биле чорудуп турганнар. Ланьельдиң чазааның политиказының антинационалчы утка-шынары «европа армиязын» тургузарының дугайында Францияга өлүмнүг дугуржулгаларны бадылаарын чедип алыры ооң оралдажыышкыннарынга илеретинген.

Ланьельдиң кабинединиң дүшкени болза, француз хөй-ниитилелдиң үнелелин ёзугаар алырга, агрессорларның бодалдарынга тайбыңның күштериниң удурланыышкынының түннели болур. Француз чазактың антинационалчы курзунуң буурап дүжүүшкүнү Европаның херектеринге киржириниң америк политиказының ханы кризизин илередип турары чүвени шын угаап билир кижи бүрүзүнге билдингир. Аңаа буурап дүжер чорукту кыжанып турар политиктиг курсту Францияга чыгаар деп Вашингтонның оралдажыышкыннары француз улустуң бүгү ниити элдепсиниишкинин хайныктырып үндүрген. Ол болза, национал хуралдың депутаттарының туружунга дегбейн барып болбас. «Европаның камгалал ниитилежилгезиниң» дугайында керээни деткивес болза, Францияга шериг материалдары бээрин казыыр деп Даллестиң тодаргай эвес кыжаныы турза-даа, Францияның Национал хуралының даштыкы херектер комиссиязы ол керээни бадылаар дугайында хоойлу төлевилелиинден чоокта чаа ойталаан, а хурал боду Ланьельдиң кабинедин дүжүрүп каапкан.

Чаа кабинетти тургузарын дааскан радикал-социалист Мендес-Франс июнь 17-де Национал хуралга чазактың декларациязы-биле чүве чугаалап турган, ооң бирги эзлчегде сорулгазы болза, Индий-Кыдатка тайбыңны катап тургузары болур деп айыткан. Ол болза, национал хуралдың хөй кезииниң деткишкинин аңаа хандырган. Чоокта чаа америк Ассошиэйтед Пресс агентилели болза, «Мендес-Франс Францияның чаа премьер-министри болуп шыдавас деп АКШ-тың бедик албан дужаалдыг төлээлекчилери аажок идегеп турганнар»—деп дыңнаткан. Ол идегелдерге удурланыштыр Национал хурал хөй кезии-биле (419 бадылаашкын) Мендес-Франстың бүрүн эргелерин бадылаары дээш турушканнар.

Француз улус болза, индий-кыдат айтырыын дүрген-не тайбың таарыштырарын база бодунуң хамаарышпас даштыкы политиказының оруунче Францияның эглирин негеп турар.

М. МАРКОВ.

Гватемаланың национал хамаарышпас чоруун камгалаарынче

Профэвилелдериниң Бүгү-делегей федерациязының Гватемала дугайында угуулгазы

ВЕНА. Профэвилелдериниң Бүгү-делегей федерациязының секретариады июнь 22-де Гватемала дугайында угуулганы парлалгага чарлааары-биле берген.

Каттышкан Штаттарның удуртукчу бөлүктериниң ажылдап кылган планы ёзугаар хөделип турар база соңгу-америк чепсеглел-биле болгаш самолёттар-биле хандыртынган хөлезиленикчи шериглер Гватемаланың девискээринче халдап кирген, ооң-биле гватемала улустуң национал хамаарышпас чоруун, социал-экономиктиг чедиишкиннерин болгаш демократтыг хосталгаларын айылга таварыштырып турар—деп угуулгада чугаалатынган.

Ол агрессияның чылдагааны болза, «Юнайтед фрут компани» деп улуг америк компанияның талазындан кижи дүрзү чок мөлчүгделге, араатан үптелгеге удур гватемаланың ажылчы чоннарының болгаш улузунуң каш-каш чылдарның дургузунда чорудуп турар демисели болур.

Оон ыңай, Каттышкан Штаттарның чазаа Латин Американың чазаа Гватемаланың улузунга удур күүгүлелдиң планын деткизин дээш, анаа ажык ыйыышкынны кылган деп, угуулгада чугаалатынган. Ооң-биле чергелештир оларның «Юнайтед фрут компаниге» бүрүн чагыртканнарның чамдыктарын, америк чазак Гватемалага хамаарыштыр өнчүк чөңгээлерже ыдалагылаан болгаш оларже хөй санныг чепсеглелдерни чоруткан, ынчангаш ооң-биле Төп Америкага дайынның одаан тургускан.

Угуулганың түңнелинде чугаалап турары болза:

«Профэвилелдериниң Бүгү-делегей федерациязы бүгү делегейниң күш-ажылчы массаларының сеткил-сагыжын илеретпишаан, боттарының хамаарышпас чоруу дээш демисежип турар Гватемаланың ажылчы чоннарынга болгаш улузунга бодунуң ханы ынакшылының дугайын медеглеп, оларга база оларның профэвилел болгаш тараачын организацияларынга бодунуң акы-дуңма изиг байырын чедирип тур.

Гватемаланың ажылчы чоннары чепсектиг агрессия-биле холбаштыр боттарының хүрээлеңин улам сырый каттыштырып, тараачыннар-биле болгаш бүгү улус-биле эвилелин быжыглаар дээрзинге профэвилелдериниң Бүгү-делегей федерациязы бүзүреп тур. Бүгү делегейниң профэвилел организацияларын болгаш ажылчы чоннарын, ылаңгыя Латин Американың профэвилел организацияларын империалистиг агрессияга удур боттарының хамаарышпас чоруун камгалаар дээш Гватемаланың ажылчы чоннарының болгаш улузунуң чөптүг демиселинге деткимчени организастаарынче профэвилелдериниң Бүгү-делегей федерациязы кыйгырып тур».

(СЭТА).

Латин Америкада Гватемаланы камгалаары дээш шимчээшкин

НЬЮ-ЙОРК. Ассошиэйтед Пресс агентилелиниң Монтевидеода корреспондентизиниң дыңнатканын ёзугаар алырга, июнь 21-де Уругвайның депутаттар палатазы «Гватемалага удур агрессияны» буруу шаап турар резолюцияны үндүрген.

Эквадорнуң университеттериниң студентилериниң федерациязы июнь 21-де Гватемаланың президентизи Арбенске чагаа чоруткаш, Гватемаланың улузунуң бодунуң тускай эргезин камгалаан демисели-биле эпсеткил каттыштырып турарының дугайын медеглээн деп Ассошиэйтед Пресс агентилелиниң корреспондентизи Китодан (Эквадор) дамчыткан.

Юнайтед Пресс агентилелиниң корреспондентизиниң Лапастан (Боливияда) дыңнатканын ёзугаар алырга, университеттиң студентилери болгаш «Гватемаланың өңнүктери» июнь 21-де удурланыышкынның митингизин организастааш, Гватемаланың херектеринге америк киржилгени буруу шапканнар. Ооң соонда митингиниң киржикчилериниң бөлүктери «Соңгу-америк интервентилер сөнээзин!» деп лозунгуларны алгырыщпышаан, кудумчуларбиле америк элчин черинче угландыр чорупканнар.

Ассошиэйтед Пресс агентилелиниң корреспондентизиниң Сант-Ягодан (Чилиде) дыңнатканын ёзугаар алырга, Чили университединиң студентилери Гватемалада интервенцияга холбаштыр Каттышкан Штаттарга удур чаа чыскаалды июнь 21-де чорутканнар. Чилиниң депутаттар палатазының даргазы Бальтасар Кастро болгаш Чили университединиң деканы Хуан Гомес Мильяс ол чыскаалды боттарының деткип турарының дугайын медеглээннер.

(СЭТА).

Гватемалада интервентилерге удур дайын чорудулгалары

Гватемала армияның командылалының дыңнадыы

НЬЮ-ЙОРК. Гватемала хоорайдан Юнайтед Пресс агентилелиниң корреспондентизи гватемала армияның командылал чериниң тускай дыңнадыын дамчыткан. Гватемала армия бодунуң кол күштерин Гондурас-биле кызыгаарлажып турар зонада калбарткан деп дыңнадыгда чугаалап турар.

Интервентилер республиканың иштинче каш километр ханылап келгенин барымдаалааш, дээди командылал чери ооң эргезинде туруп турар бүгү дайынчы күштер-биле дайын чорудулгаларының бүгү секторун дургаар кол шавар халдаашкынны эгелээрин шиитпирлээн болгаш ону үзе тиилелге чедип алдынгыже чорудар дээн деп дыңнадыгда чугаалап турар.

Чурттуң армиязы дайынның халдап келгени секторунга бүгү фронту аайы-биле идепкейлиг шавар халдаашкынны кылган болгаш Гуалан хоорайга дайын күштер-биле июнь 20-де бир-ле дугаарында таварышкан.

Дайынның туруштарын доктаамал шериглер атакалаан. Сөөлгү медээлер ёзугаар алырга, интервентилер ол сектордан дедир чоруп турар.

Июнь 20-де Пуэрто-Барриоста гарнизон бөлүк дайынныр хоорайче чоокшулап келирге, дайын чорудулгаларын шыңгыыратпайн, оларны чедиишкиннии-биле бүзээлеп алган. Пуэрто-Барриостуң секторунга чазак күштери хөй боо-чепсектерни болгаш ок-чемзектерни аппар чыткан «Сиеста» деп пароходту эжелеп алган. Ооң командазы туттурган.

Дайынның ужар-чүүлүнүң чорудулгалары ам гватемала армияның шавар халдаашкыны чоруп турар черлерде мөөңнешкен.

Июнь 20-де дайынның самолёттары Сакапа хоорайда янзы-бүрү черлерни болгаш база ындыг аттыг көвүргүнү пулемёттар-биле боолап турган.

(СЭТА).

Интервентилерни Гватемала чылча шаап турар

НЬЮ-ЙОРК. Тегусигальпадан (Гондурастың найыслалындан) Ассошиэйтед Пресс агентилелиниң корреспондентизиниң дыңнадып турарын ёзугаар алырга, Гватемалаже халдап кирген интервентилерниң отрядтары Гватемаланың кол порту Пуэрто-Барриос хоорай мурнуку хевээр гватемала чазактың холунда туруп турар деп дыңнадыгны чарлаанар.

Юнайтед Пресс агентилелиниң корреспондентизиниң дыңнадыы-биле алырга, интервентилерниң самолеттары июнь 21-де Гватемаланың найыслалының кырынга ужудуп турганының үезинде зениттиг артиллерияның үзүктел чок адыышкыннарынга таварышкан.

(СЭТА).

Гватемала радиозунуң дыңнадыы

НЬЮ-ЙОРК. Тегусигальпадан Юнайтед Пресс агентилелиниң корреспондентизиниң дыңнатканын ёзугаар алырга, Гватемаланың президентизи Арбенс Гватемаланың армиязын командалаарын бодунга алганын Гватемаланың радиозу дыңнаткан.

Халдап келген шериглер Мексика кызыгаарындан мурнуу-төөн чүкте 30 мил черде турар Реталулеу хоорайны эжелеп алганнар болгаш Пуэрто-Барриос база Сакапа дээш демисел үргүлчүлеп турарын радио станциязы дыңнаткан.

(СЭТА).

Гватемалада болуушкуннар-биле холбаштыр Мексиканың Коммунистиг партиязының медеглели

НЬЮ-ЙОРК. Ассошиэйтед Пресс агентилелиниң корреспондентизиниң Мексико хоорайдан дыңнатканын ёзугаар алырга, Мексиканың Коммунистиг партиязы «камгалалдың бүгү-ле эргежок чугула үүлдери-биле» Гватемаланы хандырарынче Мексиканы кыйгырган. Халдаашкынның харыысалгазы Каттышкан Штаттарга онаажыр болгаш «Гватемалага дузаламчыны мексиканчылар мексикан улустуң бодунуң шуут камгалалы кылдыр» көөр ужурлуг деп медеглелде демдеглеп турар.

(СЭТА).

АКШ-тың негелдезин Норвегия хүлээвээн

ЛОНДОН. Рейтер агентилелиниң дыңнадыын ёзугаар алырга, Гватемалаже бар чораан норвег судноларны чиндиир чөпшээрел дугайында АКШ-тың негелдезин норвег чазак хүлээвээн.

(СЭТА).

ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министриниң Оралакчызы В. В. Кузнецов Женевада чеде берген

ЖЕНЕВА. ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министриниң Оралакчызы В. В. Кузнецов июнь 23-те Женевада чеде берген.

В. В. Кузнецов болза В. М. Молотовтуң Женевадан чоруткан үезинде Женева чөвүлел хуралында ССРЭ-ниң төлээлекчизинге артар.

(СЭТА).

Болгарияның даштыкы херектер министерствозунуң дыңнадыы

СОФИЯ. Болгарияның Улус Республиказы биле Грециянның аразынга дипломаттыг харылзааларны катап тургусканының дугайында Болгарияның Даштыкы херектер министерствозу дыңнадыг чарлаан.

Француз дээди командылал Вьетнамның улустуң армиязының туттурган шериглериниң баштайгы бөлүүн эгиткен

ШАНХАЙ. Вьетнамның информация агентилелиниң дамчытканы болза:

Диен-Фиен-Фуга туттурган француз экспедиция корпузунуң 858 балыгландырып туттурган шериглерин Вьетнамның Улус Армиязының дээди командылал чериниң хостааныың соонда Вьетнамның Улус Армиязының дээди комадылал черинге француз экспедиция корпузунуң дээди командылал чери Вьетнамның Улус армиязының балыглатырган болгаш аарыг 267 туттургай шериглерин ол бистиң талавыска дамчыдып бээр деп турарының дугайын дыңнаткан.

Вьетнамның Улус армиязының командылал чери июнь 16-да болгаш 17-де Фу-Ланг-Туонгадан элээн соңгу талаже 8 километр черде туруп турар черге Вьетнамның улус армиязының балыглатырган болгаш аарыг бөлүк шериглерни хүлээп алыры-биле төлээлерни болгаш медицина ажылдакчыларын чоруткан. Оларның хөй нуруузу хөргүдаашкынга үр үениң иштинде турганының болгаш хилинчектениишкиннерни эрттиргениниң ужурундан рематизм, туберкулёз болгаш өске-даа аарыглардан аарып баксыраан болган. Щилчидип бериишкин үезинде ийи талалар мурнунда дугуржуп алганын ёзугаар он километр черниң девискээринге дайынның бүгү чорудулгаларын соксаткан.

(СЭТА).

Вьет-три хоорайны хостааны

ШАНХАЙ. Вьетнамның Улус армиязының кезектери, ополчение, партизаннар июнь 16-да Вьет-три хоорайны хостаан деп Вьетнамның информация бюрозу дыңнаткан.

Ханойнуң соңгу-барыын талазында 80 километр черде туруп турар Вьет-три хоорай Кызыл хемниң аскында стратектиг байдалды ээлеп турар.

(СЭТА).

ССРЭ—АКШ-тың шыдыраа маргылдаазы

НЬЮ-ЙОРК. Совет Эвилели биле Каттышкан Штаттарның шыдыраа командаларының аразында маргылдааның дөрткү салыышкынның мурнунда төндүр салдынмаан салыышкыннарын июнь 22-де үргүлчүлээн.

Денкер төндүр салыр оюнунга келбейн барган, ынчангаш совет гроссмейстер Бронштейнни тиилээн деп санаан.

Оюнну үргүлчүлевейн-даа Геллер биле Горовиц хайым кылдыр дугурушкан.

Смыслов биле Решевский олар база хайым кылдыр чөпшээрешкеннер. Ийиги салыышкынның оюнун Р. Бирн биле Котов олар дөрт шак иштинде салганнар. Ол салыышкын 108-ки көште хайым болган.

Р. Бирн биле Котовтуң үшкү салыышкында соңгаарлаткан оюнун июнь 23-те салыр.

Дөрткү салыышкынның мурнуу талазында маргылдааның саны — 15,5:7,5 апарган. Совет Эвилелиниң саны—15,5.

(СЭТА).

Гватемалада болуушкуннарга хамаарыштыр

Төп Американың улуг эвес чурту Гватемалада болуушкуннар делегейниң бүгү хөй-ниитизиниң кичээнгейин бодунче хандыдып турар.

Мурнунда даштыкыже дезип чоруткан реаксылыг тояамыр кижилерден тургустунган дээрбечилер июнь 18-те Гватемалаже халдап кирген, чүге дизе чурттуң иштинде улустуң күзел соруу-биле чорутунган демократтыг чаартылгалар оларга тааланчыг эвес болган. Латин Американың өске чурттарындан АКШ-тың монополияларынга хелезиленгеннер ол дээрбечилериниң эвилелчилери болуп, кады халдап кирген. Халдаашкын Гватемаланың кожазы Гондурастың девискээринден, база ол ышкаш Пуэрто-Барриос, Сан-Хосе порттарның районунга далайдан болгаш агаардан эгелээн. Июнь 19-та Гватемаланың чазаа КНО-нуң Айыл чок чорук Чөвүлелинге агрессорларны соксатырар дилегни киирген. Айыл чок чоруктуң Чөвүлели Гватемалаже халдаашкынны бодунуң шиитпириинде буруу шапкан.

Төп Американың Гватемала республиказы болза, 109,7 муң дөрбелчин километр девискээрлиг болгаш 4 миллион чыгыы чоннуг. Ооң экономиказының колу көдээ ажыл-агый болуп турар, ында изиг оранга үнер плантастыг культуралар колдап турар.

АКШ-тың монополистиг капиталы Гватемалаже бо чүс чылдың эгезинде шургуп кирген. «Юнайтед фрут компани» деп америк монополия делегейниң ийиги дайынының мурнунда-ла Гватемаланың экономиказын бодунуң холунга эжелеп алган. Чурттуң сатыныкчы эрге-чагыргаларының чүве тоовас чоруундан ол компанияның холунга Гватемаланың бүгү бойдус байлактарының 40 хуузу, тарып турар черлериниң 75 хуузу кирген болгаш чурттуң демир орук, шоссе, суг транспорту ооң барык бүрүн контролунда кирген. «Юнайтед фрут компаниниң» улуг акционерлери болза, АКШ-тың күрүне аппарадында улуг албан дужаалдарны ээлээн кижилер болуп турар. Компанияның херектеринге ооң улуг акционерлери — АКШ-тың күрүне секретарының америк чурттар аразында херектер талазы-биле дузалакчызы турган Джон Кэбот, садыг министри Синклер Уикс, шериг министри Роберт Стивенс, күрүне секретары Джон Фостер Даллес олар боттары сонуургалдыглар.

1944 чылда гватемала улус генерал Убиконуң реаксылыг диктатуразын дүжүрген. Ооң соонда тургустунган Аревалонуң чазаа чуртка чамдык демократтыг чаартылгаларны чоруткан: профэвилелдерге каттыжар хосталганы ажылчыннар алган, политиктиг партияларның ажыл-чорудулгазынга чөпшээрелли берген. 1950 чылда болган соңгуулдаларның түңнелинде Гватемалага президент Хакобо Арбенстиң чазаа тургустунган. 1952 чылда ажылчын аңгыга деткитирген тараачың массаларның негелдези-биле ол чазак аграр реформазының дугайында хоойлуну үндүрген: улуг өнчүлүглерниң ажыглавайн турар черин чогуур өртек-биле чер чок тараачыннарга болгаш хөлечиктерге шилчидип берген. Реформа-биле холбаштыр «Юнайтед фрут компаниден» 234 акр черни орнун төлеп бээри-биле хавырган. Ооң-биле кады компанияның ажылдап турган бүгү чери компанияда арткан.

Арбенстиң чазааның хоойлу ёзугаар чоруткан реформазын «Юнайтед фрут компани» удурланыышкынбиле ужурашкан. АКШ-тың чазааның деткимчези-биле ол компаниядан алган чериниң төлевирин баштай 8 катап, ооң соонда 30 катап көвүдедирин ол компания негээн. Хоойлуга таарышпас ол негелдени чазак хүлээвейн барган. Ол чорукка америк монополистер политиктиг болгаш шериг сүлчээлери-биле харыылааннар. АКШ-тың пропаганда органнары болгаш албан дужаалдыг ажылдакчылары баштай Гватемаланы Американың бүгү чурттарының айыл чок чоруунга «айыыл» болур кылдыр нүгүлдеп эгелээннер. Ынчалза-даа, Латин Американың эң-не биче күрүнелериниң бирээзи—Гватемала кымга кыжанып шыдаар боор, ынчаш? Харын-даа Арбенстиң чазаа «бүгү-ле кожалары-биле найыралдыг болгаш тайбың харылзаалардың политиказын» чорудар чүткүлүүнүң дугайын каш удаа медеглеп келген.

АКШ-тың чагырыкчы бөлүктери ол бүгүнү херекке албайн, Гватемалага удур шавыышкынны организастаан. Ол бодунуң армиязынга хөй эвес боо-чепсектер даштыкыдан алган дугайында солуннар медээлерин ажыглааш, АКШ бо чылдың майда Гватемаланы нүгүлдээрин күштелдирген болгаш ону кызыышкынга таварыштырган.

Никарагуада реаксылыг диктатор Сомосаның чазаа АКШ-тың негелдезин ёзугаар Гватемала-биле дипломаттыг харылзааларын үскен. Оон аңгыда АКШ-тың чазаа Гондураска болгаш Никарагуага шериг «дузаламчызы» көргүзер дугайында дугуржулга кылган болгаш ол чурттарже хөй боо-чепсектерни болгаш ок-чемзектерни чоруткан. Найырал болгаш халдашпас дугайында керээ чарар деп Гватемаланың чазааның саналын Гондурас хүлээвейн барган. Ол чоруктуң сорулгазы болза, тайбың дугуржулганы шаптыктаары болгаш меселдежилгени өскүдери болуп турган.

Гватемалаже сатыныкчы дээрбечилериниң халдап киреринин мурнуу чарында АКШ-тың тускай эрге-чагыргазының төлээлекчилери Гватемала республикага удур интервенцияже ажык кыйгырыгны салып турганнар. Чижээ, АКШ-тың сенатазының даштыкы херектер талазыбиле комиссиязының кежигүнү Хикенлупер болза, Гватемалага удур кандыг-даа хемчеглерни «шиитпирлии-биле боттандырары» эргежок чугула деп медеглээн. АКШ-тың күрүне секретары Даллес июнь 15-те чүве чугаалааш, Гватемалага «корум-чурумну тургускан» турарын негээн.

Бо бүгү үүлдер болза, Гватемалага халдаашкын АКШ-тың чагырыкчы бөлүктериниң идепкейлиг киржилгези-биле эгелетинген болгаш белеткетинген деп чүвени шуут-ла тодаргайы-биле херечилеп турар.

Гватемалага удур агрессияның чылдагааннарын Гватемаланың президентизи Арбенс бо чылдың июнь 19-та радио дамчыштыр чугаазынга мынчаар ниитизи-биле тодаргайлаан: «Бистиң «үүлгедиивис» болза, империалистиг компанияларга удур угланган аграр реформазын чоруткан ныыс болуп турар. Бистиң «үүлгедиивис» болза, бис патриоттар болгаштың хамаарышпас чорукче чүткүп турарывыс болур».

АКШ-тың монополияларының Гватемалада эрге-ажыктарынга чүгле когарал таварыштырган дээш эвес, харын база боттарының хамаарышпас чоруун камгалап турар гватемалачыларның үлегери Латин Американың өске күрүнелериниң улустарын сорук киирип турар дээш Гватемалада ёзу-чурумну солуурун АКШ оралдажып турар деп Латин Американың парлалгазы айтып турар.

Гватемалага удур агрессияга Латин Американың чурттарының болгаш чер бөмбүрзээниң бүгү чурттарының улустары ханызы-биле киленнеп турар.

Гватемалага удур Каттышкан Штаттарның өөскүткен компаниязының эгезинден тура-ла ол чурттарның улус массалары гватемала улус-биле боттарының сагыш-сеткил каттыштырыышкынының дугайын чер болганда медеглеп турар. Мексикада, Аргентинада, Бразилияда, Чилиде хөй санныг митингилерге, хуралдарга миллион-миллион кижилер мындыг негелделерни салып турар: «Гватемаладан холуң чайлат!».

М. АЛЯБЬЕВ.

Хол бөмбүүнүң область маргылдаазы

Эрткен дыштаныр хүнде Кызылдың «Совет Тываның беш чыл ою» стадионунга хол бөмбүүнүң талазыбиле область маргылдаазы эгелээн.

Хол бөмбүүнүң область маргылдаазының киржикчилери команда аайы-биле чыскаалыпкан турган. Эрткен чылдың хол бөмбүүнүң талазы-биле область чемпиону «Искра» командазының составындан маргылдааның тугун көдүрген. Июнь 20-ден эгелээш 23-ке чедир болуп эрткен маргылдаага оолдарның 16 болгаш уругларның 4 командалары киришкен.

Маргылдааның түңнелинде оолдардан бирги черни «Динамо» (Кызыл), ийигизин «Искра» (Кызыл), үшкүзүн Каа-Хем районнуң командалары алган болгаш уруглардан бирги черни «Искра» (Кызыл), ийигизин Каа-Хем, үшкүзүн Чаа-Хөл районнары алган.

Маргылдаага бирги черни алган оолдарның болгаш уругларның командазын шилчиир кубоктар-биле болгаш өртектиг үүлдер-биле шаңнагылаан база бирги чергениң дипломнарын тывыскан. Оолдарның болгаш уругларның ийи—үш черни эжелегилээн командалары ийи—үш чергениң дипломнары-биле шаңнаткан.

Тукту дүжүрери-биле командылал үнген. 1954 чылда хол бөмбүүнүң талазы-биле область чемпиону болган «Динамо» командазының составындан тукту дүжүрген. Маргылдааның болуп эрткени эрткен чылдарныынга бодааарга техника талазыбиле бедик шынарлыын көргүскен. Каа-Хем, Бии-Хем, Таңды, Чөөн-Хемчик районнарның командаларының составындан аңгыда өске 10 районнарның командалары боттарының командазының составтары четче эвес болганындан хоорайдан туралаан-на кижизин киирип ап турган. Ол чүнү көргүзүп турарыл дээрге, область маргылдаазының мандат комиссиязы районнарның киирген чагыгларын эки хынап көрбейн, эренгейлеп эрттиргени ол болур. Маргылдаага киржири-биле районнардан келген командаларның составын райкүүскомнардан бадылап каан таңма баскан бижиктиг болур ужурлуг. Ол талазы-биле областың күш-культура болгаш спорт комитеди хол бөмбүүнүң область маргылдаазын чогуур негелдезинге чедир чорутпааны тодаргай.

Судья составтары ойнакчылардан тургустунган. Ынчангаш олар судья хүлээлгезин орта күүсетпейн баар чоруктар тургулаан.

Хоорайдан область маргылдаазынга ийи команданы киирген. Хоорайның хол бөмбүүнүң бирги чери дээш болуп эрткен маргылдааның түңнели үнмейн турда-ла кол судья Г. Сидоров болгаш хоорайның күш-культура болгаш спорт комителиниң даргазы эш Сидеренко олар боттарының эш-нүүр, тала тыртар чоруу-биле бирги черни «Динамо» алган деп эренгейлеп шиитпирлээн. Маргылдааның түңнели үнмээн деп областың күш-культура болгаш спорт комителиниң даргазы эш П. Горбуновка хомудалдар болгаш негелделер баарга, «мээң херээм эвес, эш Сидеренконуң херээ» дээр шиитпир чок чугаазы-биле булгап каапкан. Күш-культура болгаш спорт дүрүмнерин Сидеренко биле Сидоров оларның хажыдып үрээни тодаргай. Оон ыңай хол бөмбүүнүң талазыбиле кандыг-даа судья категориязы чок Сидоровту судьяладып турары хоорайның болгаш областың күш-культура болгаш спорт комитеттериниң четпези болур.

Моон соңгаар хол бөмбүүнүң талазы-биле маргылдааларны чорударда, спортчу негелделерни шыңгыы сагыыр болгаш организастыг эрттирери чугула.

А. КУМАЯК.

Харыысалгалыг редакторнуң оралакчызы М. Н. ЛЮНДУП.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин көдүмчүзү, бажың 7. ТЕЛЕФОННАРЫ: Харыысалгалыг редакторнуң 3—62, харыысалгалыг редакторнуң оралакчызының, партийн амыыралы, культура болгаш амыыралы киллистериниң—3—88. харыысалгалыг секретарының 3—68, пропаганда болгаш көдээ ажыл-агый, үлетпүр болгаш транспорт, чагаа киллистериниң, бухгалтериянның 4—98, иштики информация киллизиниң—3—65.

ТС—01904. Культура өргелелиниң типографиязы